

Archeologie českých zemí

**1. Úvod – definice, terminologie, chronologie a periodizace, dějiny
bádání a metodologie**

Historické prameny

- **Prameny** – **1. nepsané: hmotné** – archeologizované pozůstatky lidské činnosti
 - a) archeologické památky – všechny pozůstatky lidské existence
 - b) archeologické prameny – předměty informující o lidské minulosti
 - c) archeologické nálezy – věci dokládající život člověka a jeho činnost v minulosti
- 2. psané: nehmotné (obsahem)**
 - a) písemné: psané a tištěné
 - b) obrazové: ikonografické
- 3. kartografické** – historické mapy, plány
- 4. jazykové** – lingvistické (zabývají se např. osobními nebo zeměpisnými jmény)

Archeologie pravěku – studuje období od nejstaršího vývoje člověka až do vzniku písemných pramenů

Archeologie středověku – poznání minulosti prostřednictvím hmotných pramenů z období středověku (6. – 15/16. stol.)

- Evropa: rámcově 476 (rozpad římské říše) až po r. 1492 (objevení Ameriky)
- U nás: počátek 568 (odchod Langobardů – konec DSN)
konec 1492, 1450 (knihtisk), 1526 (nástup Habsburků)
přechodné období konec 15. až 1. pol. 16. stol.
- počátky: rozvoj v rámci archeologie pravěké
- samostatný obor v rámci arch. bádání s vlastní naplní studia a metodami práce v rámci:
 - a) terénního výzkumu
 - b) třídění a deskripce materiálu
 - c) formulace širších historických závěrů

Středověká archeologie – nepoužívá se kvůli nepřesnému sémantickému označení (ve středověku archeologie nebyla)
časově: zasahuje do novověku

Historická archeologie – 13. až 15. stol.: feudalismus, husitství, vesnice, hrady
– dnes (využívá písemné prameny)

Archeologie středověku

(chronologie)

- **1. Raně středověká:**
 - a) před- a středohradištní: 6. – 1. pol. 10. stol. od konce stěhování národů a příchodu Slovanů
předvelkomoravské a velkomoravské období
neopevnění sídliště a hradiska
pohanství a křesťanství
 - b) mlado a pozdně hradištní: 2. pol. 10. stol. – 12. stol. tzv. vnitřní kolonizace
vesnice a pohřebiště (řadové)
transformace hradske soustavy
dvorce, hrady, církevní objekty
- **2. Vrcholně středověká:** 13. – 14. stol. (vnější):
 - strukturální změny v osídlení: panská sídla (hrady, hrádky tvrze)
 - stabilizované vesnice s plužinou
 - institucionální města (řemesla, směna)
 - sociální stratifikace: panovník, aristokracie, poddaní, kněží

Archeologie slovanská – období slovanského osídlení 6. – 10/11. stol.

Raněstředověká archeologie – od příchodu Slovanů: 6. – přelom 12./13. stol.

– v záp. a již. Evropě raný středověk končí ve 12. stol.

časně slovanské období: 6. – 7. stol.

starší doba hradištní (předvelkomor.): 7. – 8. stol.

střední doba hradištní (velkomor.): 9. – 1.pol. 10. st.

mladší doba hradištní: 10. – konec 12. st.

pozdní doba hradištní: 1. pol. 13. stol.

Archeologie medievální – (lat. medii aevii – střední věk)

– vrcholný středověk: pol. 13. stol. – 15. stol.

– pozdní středověk: do pol. 16. stol.

– raný novověk: do pol. 17. stol.

– Německo: poč. středověku v době stěhování národů

– Polsko: od počátku příchodu Slovanů

– Rusko, Ukrajina: od počátků slovanského osídlení

– Anglie: počátek středověku od přelomu 4. a 5. stol.

Postmedievální archeologie – poč. 16. – pol. 18. stol.

Industriální archeologie – od pol. 18. stol.

- **L. Krušinová: Státní archeologický seznam:**

rs. 1: raný středověk 5. stol. – 600 – časně slovanské období

rs. 2: raný středověk 600 – 800 – starohradištní

rs. 3: raný středověk 800 – 1000 – středohradištní

rs. 4: raný středověk 1000 – 1200 – mladohradištní

vs. 1: vrcholný středověk 1200 – 1300 – pozdně hradištní

vs. 2: vrcholný středověk 1300 – 1500 – vrcholně středověké

no. 1: novověk 1 1500 – 1650 – raný

no. 2: novověk 2 1650 – současnost

- **M. Lutovský: Raně středověká archeologie v Čechách. Praha 2009.**

1. Časněslovanské období: 530/560 – 650/700

2. Starší doba hradištní: 650/700 – 800/850

3. Střední doba hradištní: 800/850 – 950

4. Mladší doba hradištní: 950 – 1150/1200

5. Pozdní doba hradištní: 1200 – 1250

- **Doba hradištní:**

- **Josef Ladislav Píč** - 1905, 1909: Starožitnosti země České III., Čechy za doby knížecí. Praha.
 - hovoří o době hradištní: 1. starší pohanská perioda
2. mladší perioda knížecí
- **Jan Eisner – 1933:** Slovensko v praveku: slovanské období označil jako dobu hradištní
 - spojil archeologické prameny s historickým vývojem
 1. stará doba hradištní (předhradištní) 600 – 800
 2. střední doba hradištní (říše velkomoravská) 800 – 950
 3. mladší doba hradištní 950 – 1200
 - **1966:** Rukověť slovanské archeologie, Počátky Slovanů a jejich kultura. (třídění jako schéma)
 1. doba předhradištní: 400 – 600
 2. starší doba hradištní: 600 – 800
 3. střední doba hradištní: 800 – 950
 4. mladší doba hradištní: 950 – 1200
- **Darování hradišť** – bylo přehodnoceno na základě předatování vývoje fortifikací: Budče, Libice, Kouřimi aj.

Předmět a metody archeologie středověku

- **Předmět studia** – otázky spojené s materiální kulturou, společenskými a duchovními dějinami společnosti v období středověku
- **Metodologie** – pracovní postupy vedoucí k určení a interpretaci archeologických nálezů a situací:
 - a) stratigrafické pozorování
 - b) morfologicko-typologická analýza hmotných památek
 - c) analogie (versus importy)
 - d) využití ostatních historických pramenů (písemné aj.)
 - e) přírodovědné datování (radiokarbonové, dendrochronologické)
- **Mezioborové poznatky:**
 - a) historické prameny (písemné, kartografické, ikonografické, jazykové)
 - b) nedestruktivní metody (přírodovědné metody, povrchové sběry aj.)
 - c) destruktivní výzkum (exkavace)
 - d) komparace získaných informací a mezioborové poznatky

Předmět studia

Problematika

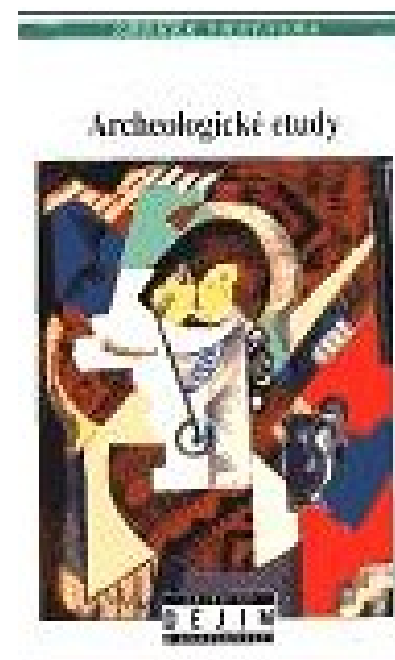
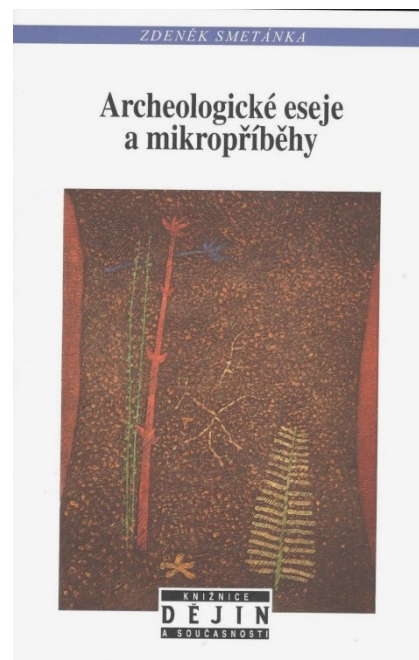
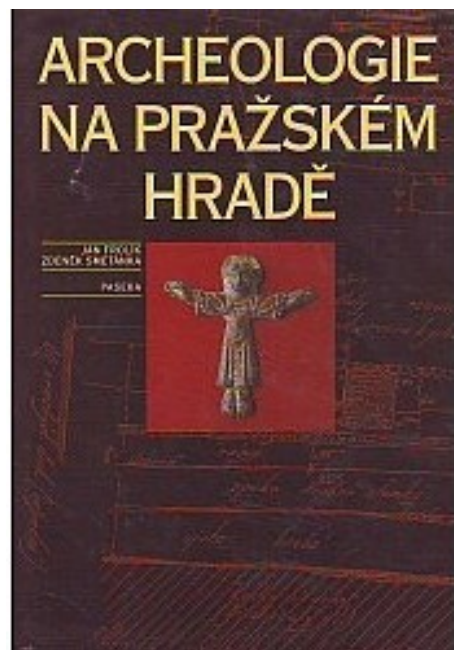
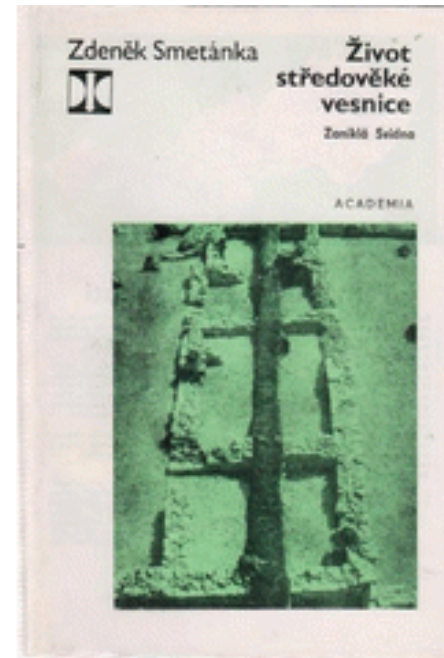
- Otázky spojené s materiální kulturou, společenskými a duchovními dějinami společnosti ve středověku.
- **Raný středověk:** Slovanská kolonizace
Sámová říše
Velká Morava
- **Vrcholný středověk:** **Vesnice** (vznik, dispozice, usedlosti, zástavba, polnosti)
Panská sídla (funkce, hradiska, hrady, tvrze, fortifikace)
Města (funkce, parcelace, zástavba, komunikace, řemesla)
Církevní sídla (církevní organizace, kláštery, kostely)

Archeologie středověku

- **2. pol. 19. stol.:** rozvoj archeologie pravěké
 - **prehistorie:** spojována s přírodními vědami (geologie, antropologie, etnologie)
 - **dějiny:** historie psaná podle písemných pramenů (despekt vůči archeologii)
 - **archeologie:** neškodná zábava amatérů (pomocná věda historická)
- **19/20. stol.** – postupné osamostatňování ovlivnilo:
 - a) rozpoznání středověkých hmotných památek a jejich datování
 - b) nedůvěra historiků ve výpovědní hodnotu hmotných pramenů
 - c) zaměření na předměty zvláštní a kuriózní nebo esteticky zajímavé (starožitnosti)
- Nezájem „čistých“ historiků o archeologické prameny a nezájem „starožitníků“ o jejich historické využití.

Pozitivismus

- **Archeologie** – revidovala dosavadní přístup k pramenům a způsobu jejich získávání i zpracovávání
 - spolupracovala s jinými obory (genealogie, antropologie)
 - profilovala se jako společenskovědní disciplína
- **Metoda** – přechod od srovnávací (komparační) morfologie k chronologicko-typologické systematice (tvary typické pro určitá období a území)
 - hmotná kultura pojmána jako evoluce věcí
 - dějiny jako sled typů a tvarů v čase a prostoru (pravěká archeologie)
- **Historicko-srovnávací** – hledání společného původu kulturních jevů
- **Kulturně-historická** – historie jako zákonitý proces ovlivňuje chování člověka
- **Metoda induktivní** – empirické studium jevů od jednotlivých faktů ke zobecnění
- **Metoda typologická** – analýza hmotných pramenů založená na vývoji tvaru a výzdoby v čase.

- **50. a 60. léta – výzkumy městských aglomerací:** Praha, Hradec Králové, Most, Olomouc, Opava

Ladislav Hrdlička – georeliéf pražské kotliny

- **výzkumy hradišť:** Pražský hrad, Levý Hradec, Budeč, Libušín, Kouřim, Libice, Klučov, aj.

Rudolf Turek – historicko-archeologický koncept raně středověkých Čech (kmeny, mohyly aj.)
Čechy v raném středověku. 1962.

- **výzkumy vesnic:** Mstěnice (počátky v 9. stol.), Pfaffenschlag, Svídna

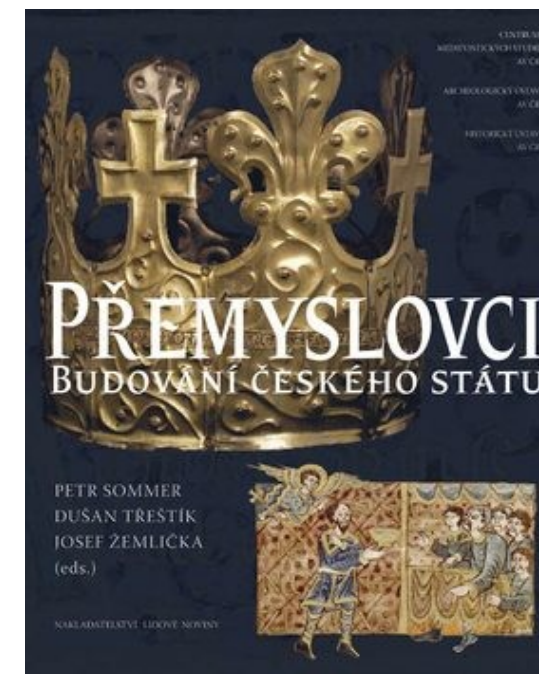
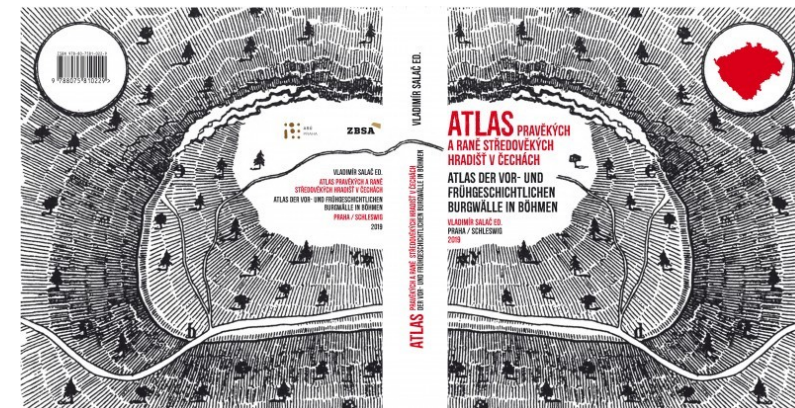
- **Po r. 1989** – tři úkoly: 1. péče o archeologické kulturní dědictví
2. vědecké poznávání
3. komunikace se širší veřejností

Hradiska

- Atlas pravěkých a raně středověkých hradišť v Čechách
- Transformace hradišť v 9. – poč. 10. stol.: základ geneze českého státu
 - J. Sláma – středočeská doména
 - J. Bubeník – česká hradiska
 - I. Boháčová – Pražský hrad
- **Monografie:** D. Třeštík (1997)
 - J. Žemlička (1997)
 - M. Matla-Kozłowska (2008)
 - R. Procházka (2009)

Přemyslovci. Budování českého státu (2009).

Atlas pravěkých a raně středověkých hradišť v Čechách.

Vesnice

- **1881 – Mořina u Běštína** (o. Beroun): výzkum první zaniklé vesnice
 - **Břetislav Jelínek** – slovanský mohylník; 1917: rozpoznal **Jan Axamit**
- **1900: Jan Hellich** – na Poděbradsku první výzkum osad (1923: publikace)
- **1909: J. L. Píč** – ve Starožitnostech mezi mohylami z „poslední doby pohanské“ středověké vesnice (Babice, Opolany, Vyžlovka)
- **1900: Jan Hellich** – na Poděbradsku první výzkum osad (1923: publikace)
- **1938 a 1939: J. Böhm** – nutnost zkoumání zaniklých vesnic
- **60. léta: Z. Smetánka** – výzkum: Svídna u Kladna, Kozojedy na Kolínsku
 - E. Černý** – zaniklé vesnice na Dražanské vrchovině
 - F. Roubík** – Zaniklé venkovské sídliště v Čechách (evidence)
 - V. Nekuda** – Mstěnice u Třebíče, Pfaffenschlag u Jindř. Hradce
 - D. Šaurová** – Konůvky u Slavkova
- 70. léta: J. Klápště** – Černokostelecko
- **80. léta: L. Belcredi** – výzkum: Bystřec u Jedovnic
- **90. léta: Z. Měchurová** – zpracovala materiál z Konůvek

Panská sídla

- **18. stol.** – **K. H. Mácha** (1810-1836)– Hradý spatřené (romantismus, skicy)
 - **Fr. Alex. Herber** (1815-1849) – pražský kupec, okolo 600 hradů
- **19. a poč. 20. stol.** – **A. Sedláček** (1843-1926): profesor v Táboře a Písku
 - Hradý, zámky a tvrže království českého 15 sv., cca 3 tis.
- **60. léta** – **K. Reichertová**: tvrže v Martinicích u Benešova, Zrůbek, Zvírotice
 - K problematice výzkumu středověké tvrže (PA 1961)
- **70. léta** – **D. Menclová** – historička umění: České hradý, 2 sv. (1972, 1976)
 - stavebně–historický přístup, typologie

A. Hejna – výzkum Vízmburku (1972–1984)
- **80. a 90. léta** – **T. Durdík** – Ilustrovaná encyklopedie českých hradů (1999).
 - J. Klápště** – výzkum Bedřichova Světce (rezidenční dvorec, tvrž)
 - Paměť krajiny středověkého Mostecka (1994).
 - J. Kohoutek** – Hradý jihovýchodní Moravy (1995).
 - M. Plaček** – Ilustrovaná encykl. Mor. hradů, hrádků a tvrzí (2001).
 - F. Musil** – Úvod do kastelologie I-II (2006).
 - P. Kouřil, P., D. Prix, M. Wihoda** – Hradý českého Slezska (2000).
 - F. Gabriel** – Hradý okresu Česká Lípa (2000).

Města

- **Hofmann, F.:** České město ve středověku, Praha 1992.
- **Kejř, J.:** Vznik městského zřízení v českých zemích, Praha 1998.

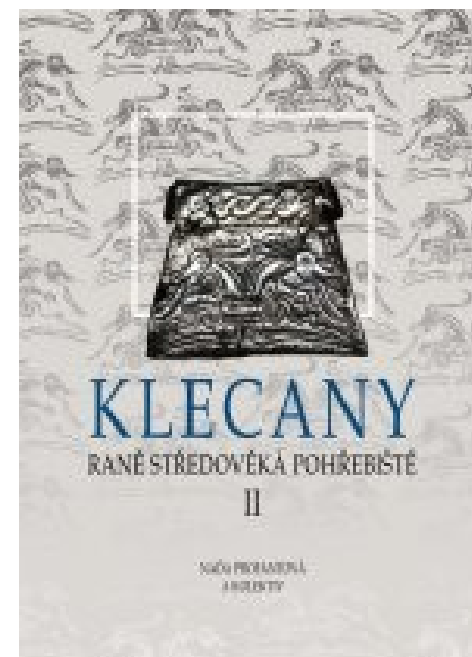
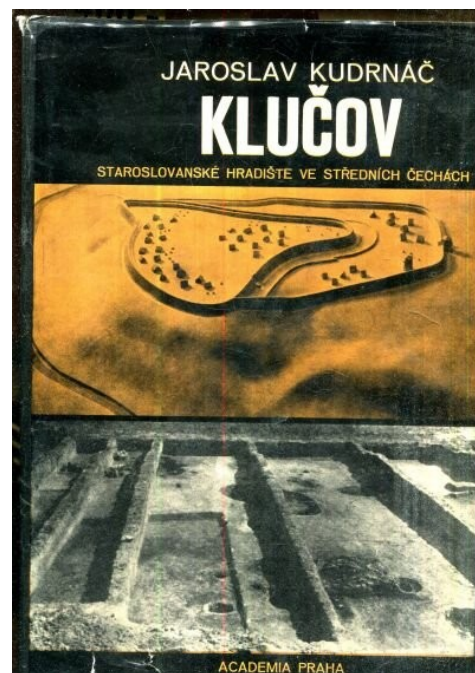
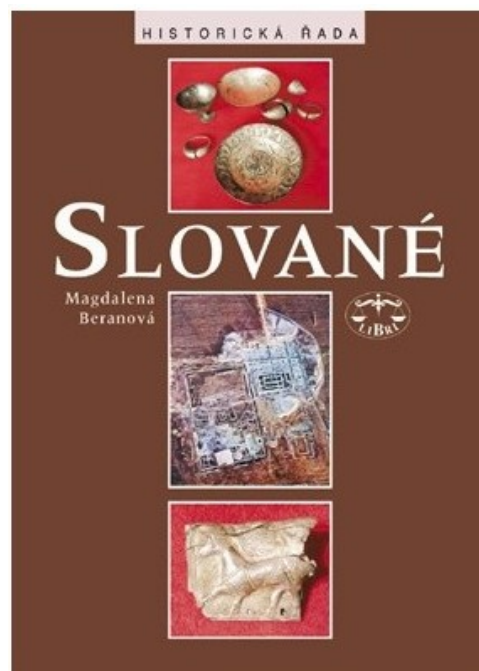
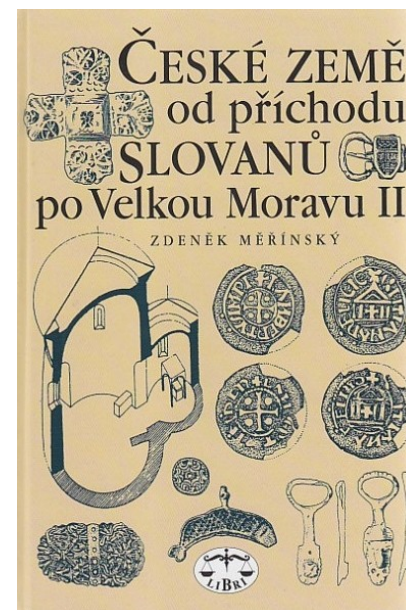
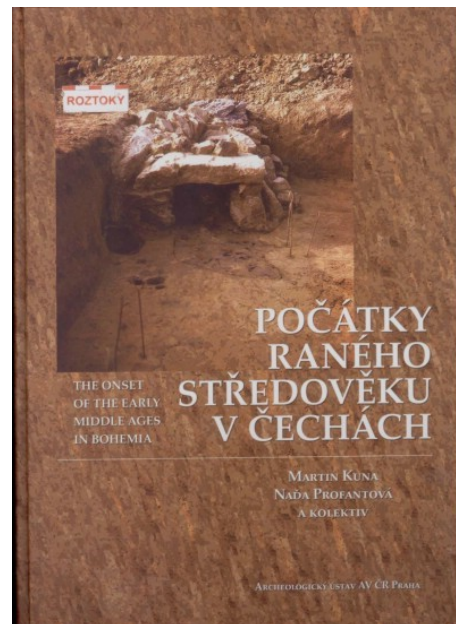
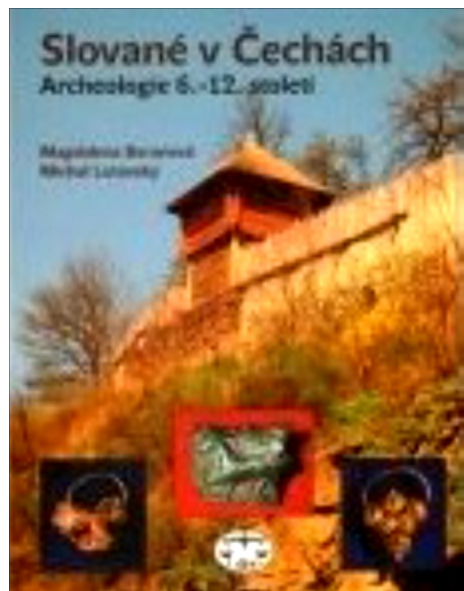
- Praha – **Ladislav Hrdlička** (georeliéf pražské kotliny)
- Most – **Jan Klápště** (počátky lokačních měst)
- Chrudim, Praha – **J. Frolík**
- Hradec Králové – **R. Bláha**
- Tábor – **R. Krajíc**
- Brno – **M. Peška, I. Loskotová, R. Procházka**
- Olomouc – **J. Bláha**
- Přerov – **A. Drechsler, R. Procházka**
- Opava – dříve: **V. Šikulová, J. Král, H. Teryngerová,**
dnes: **P. Kouřil, F. Kolář, M. Zezula, M. Kiecoň aj.**

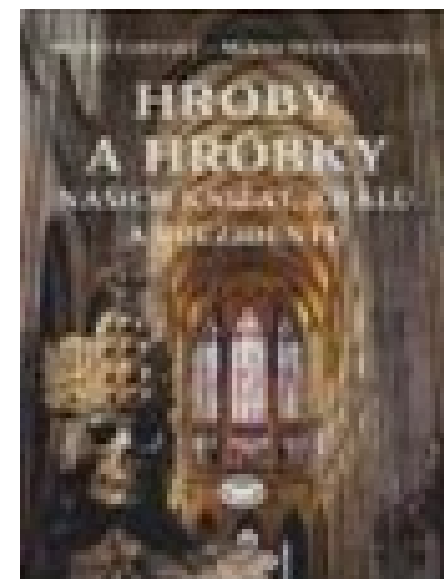
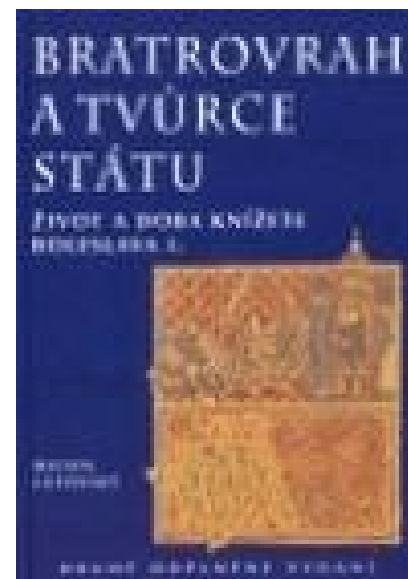
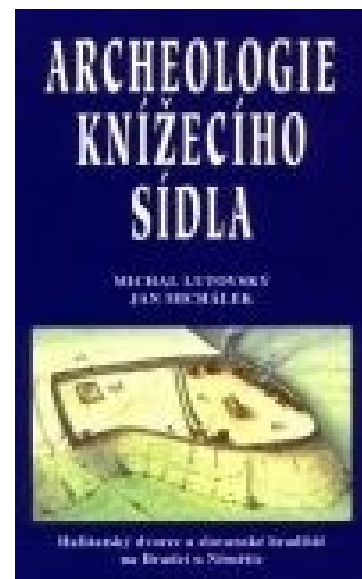
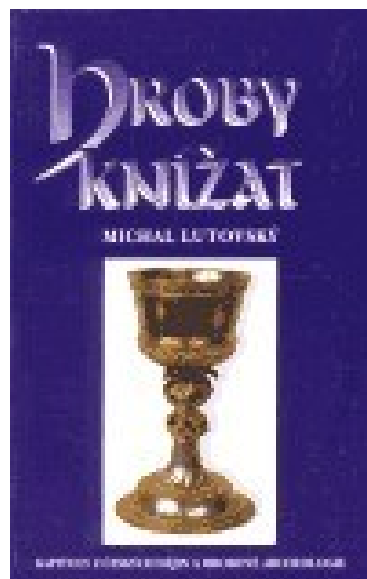
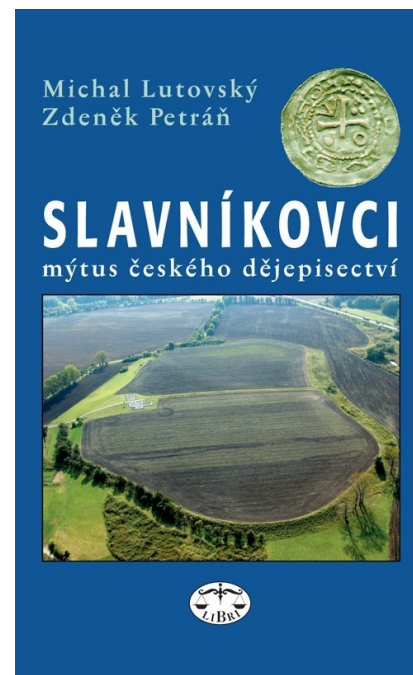
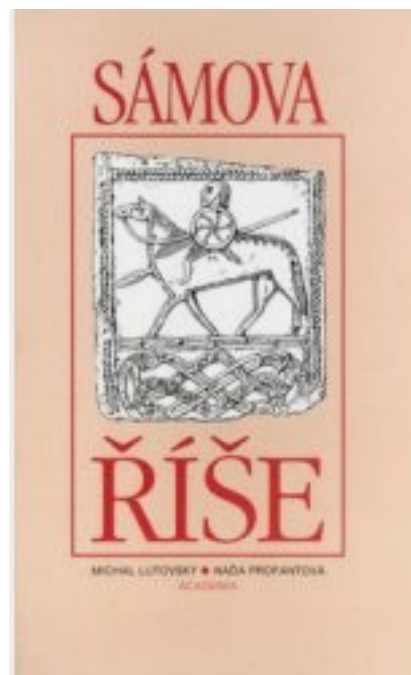
Christianizace, církve, kláštery, kostely

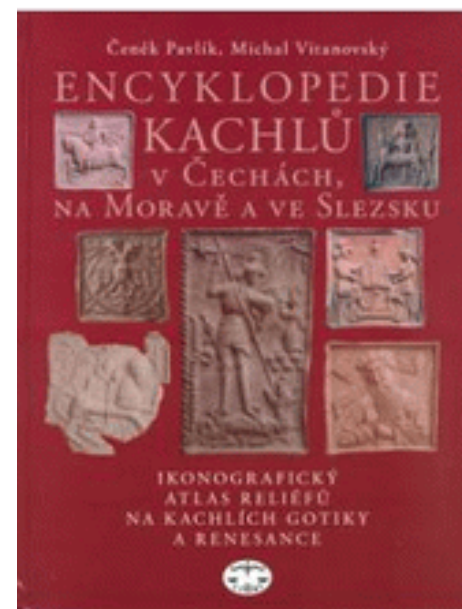
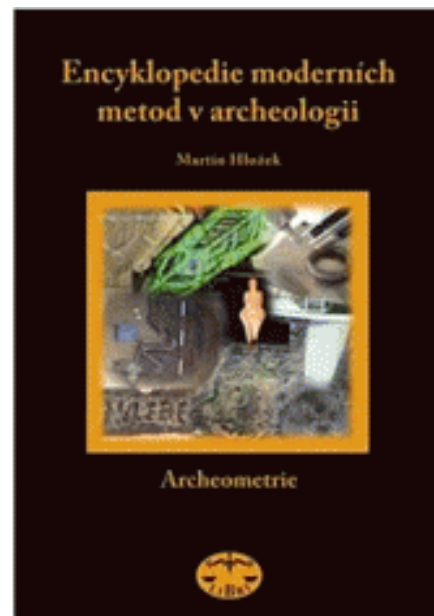
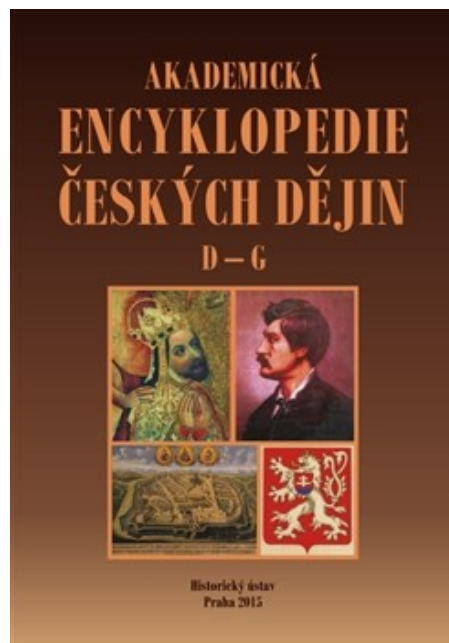
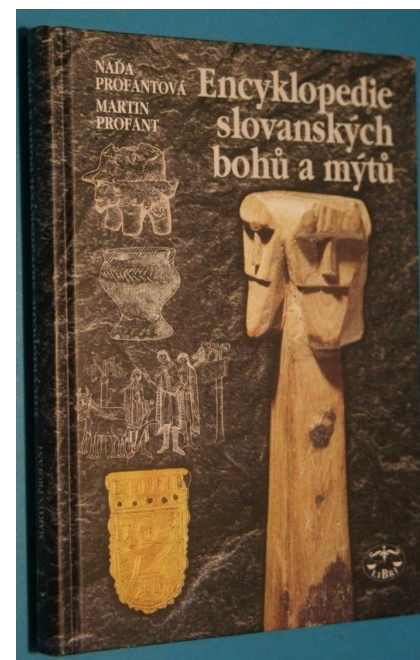
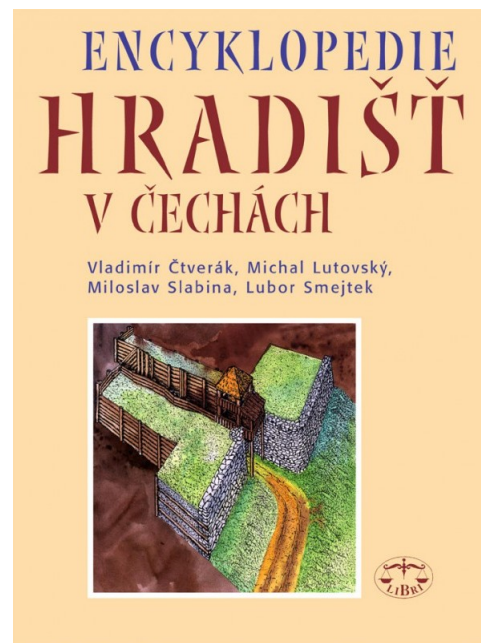
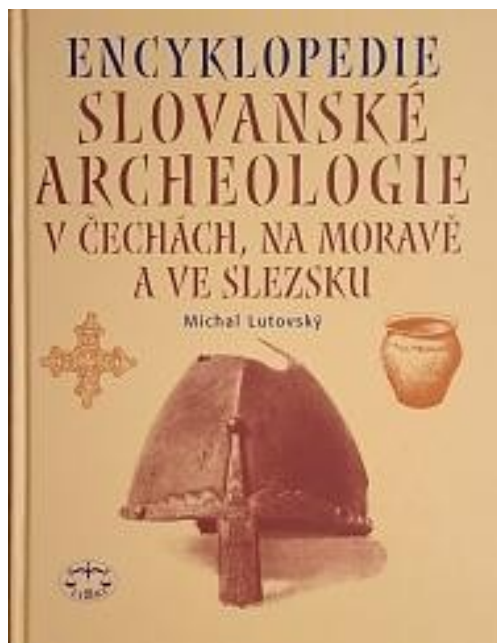
- **Poláček, L.**, Velkomoravská církevní architektura. In: P. Kouřil (ed.), Velká Morava a poč.křesťanství (Brno 2014) 87–91.
- **Unger, J.**, Odraz christianizace Moravy v archeologických pramenech
- **Čechura, M.** Zaniklé kostely Čech. Praha 2012.

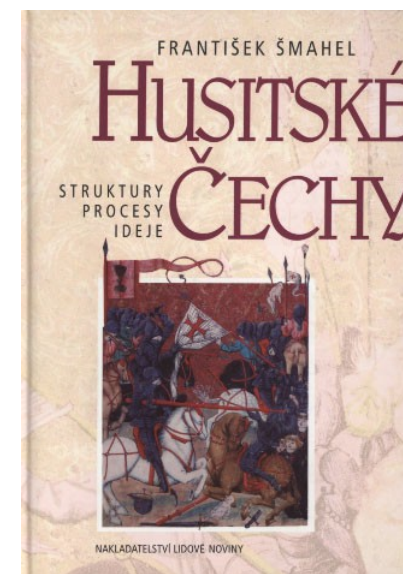
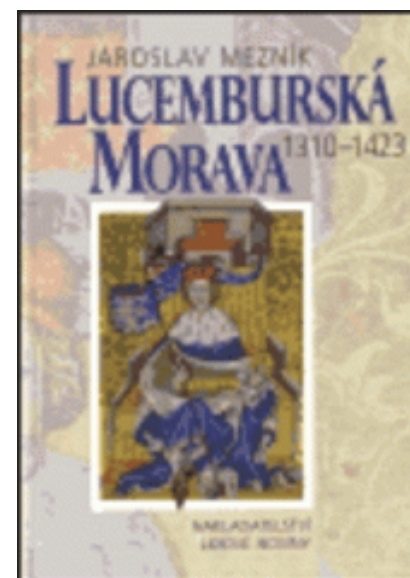
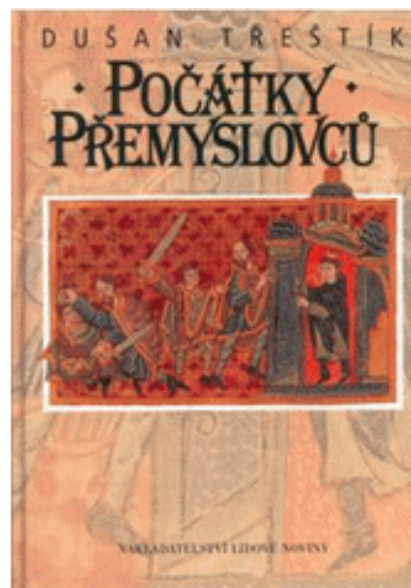
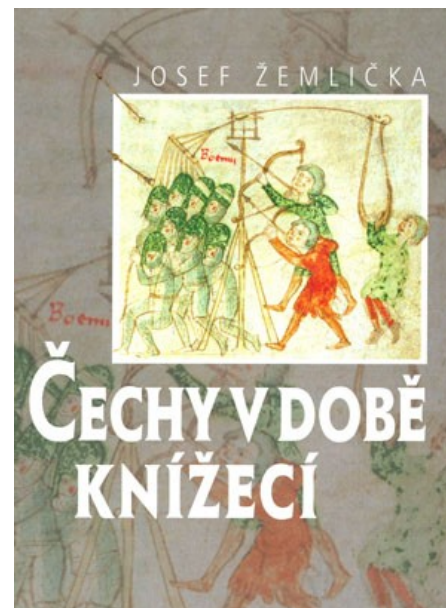
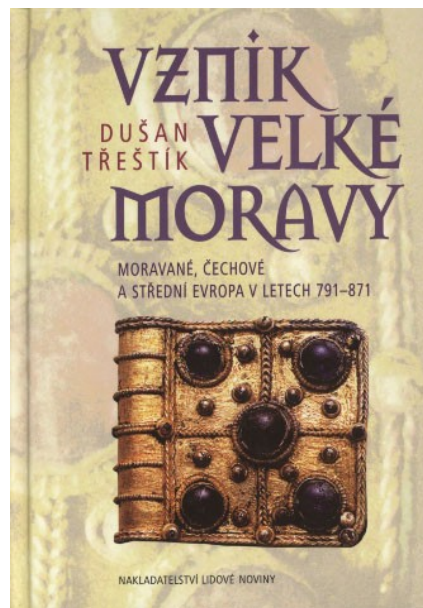
Počátky sakrální architektury v záp. Čechách. Kapitoly z církevní archeologie, diz. pr ÚA FFUK, Praha 2019.

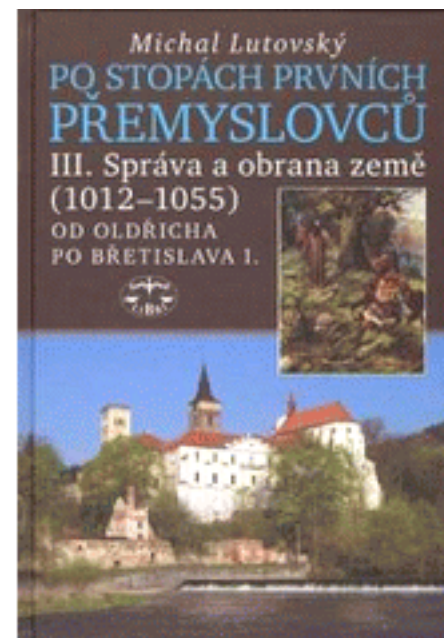
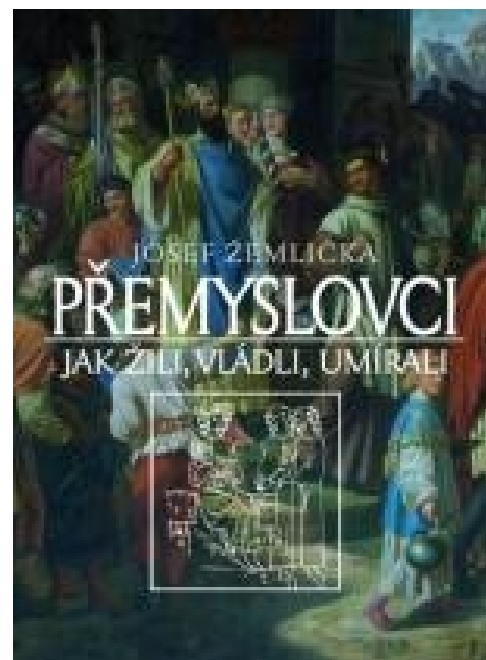
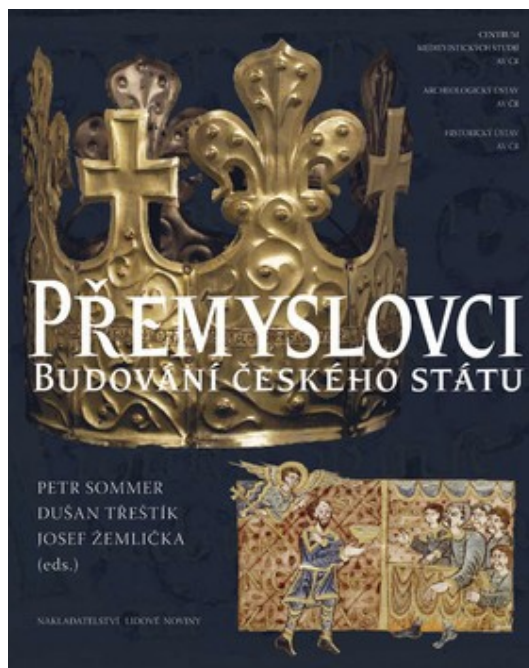
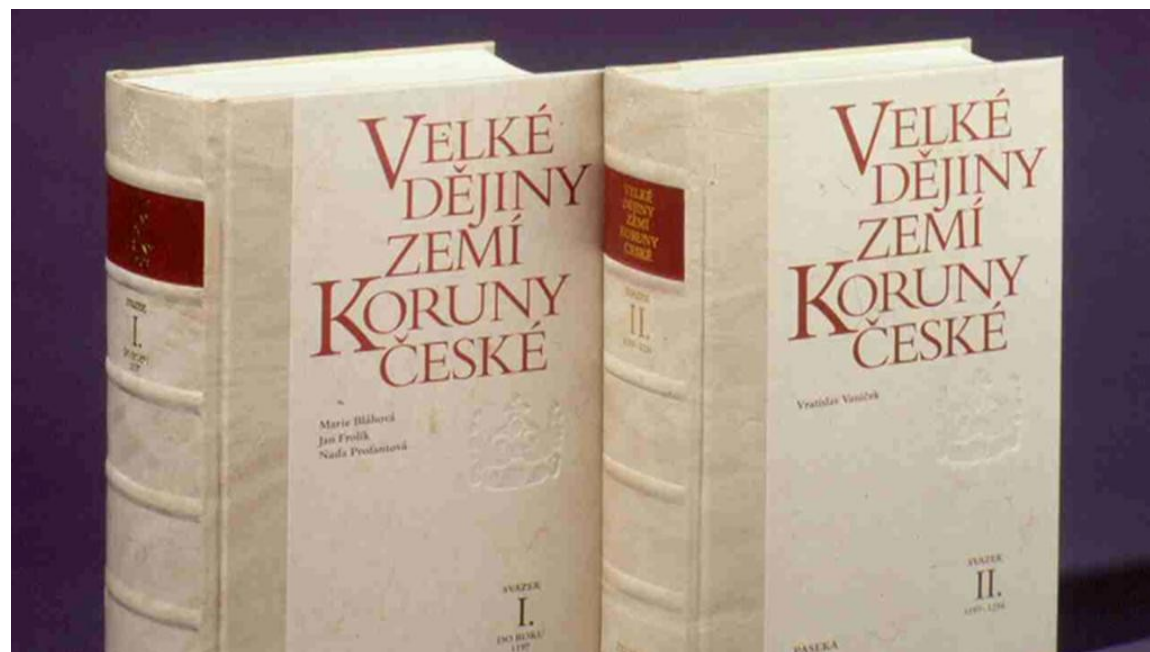
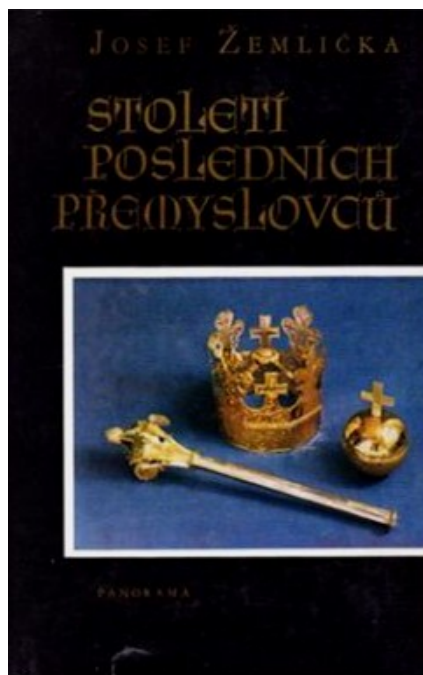
- Sázava – **P. Sommer**
- Vyšehrad – **B. Nechvátal**
- Anežský klášter – **A. Soukupová**
- Frýdlantsko – **V. Belling, L. Kracíková**
- Olomouc – **V. Dohnal, R. Zatloukal, M. Pojsl, J. P. Michna**
- Uničov – **J. P. Michna**
- Brno – **R. Procházka, J. Unger**
- Znojmo – **B. Klíma**
- Opava – **V. Šikulová, D. Prix**

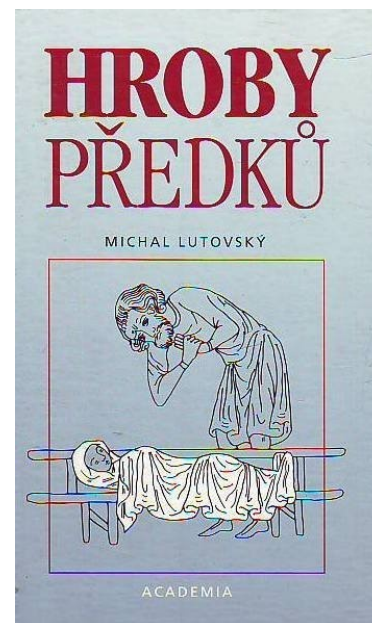
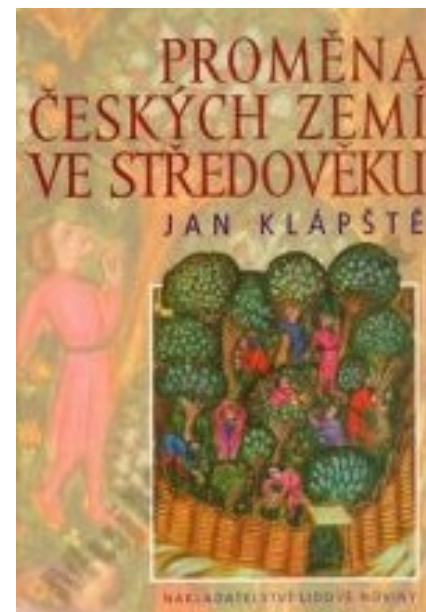
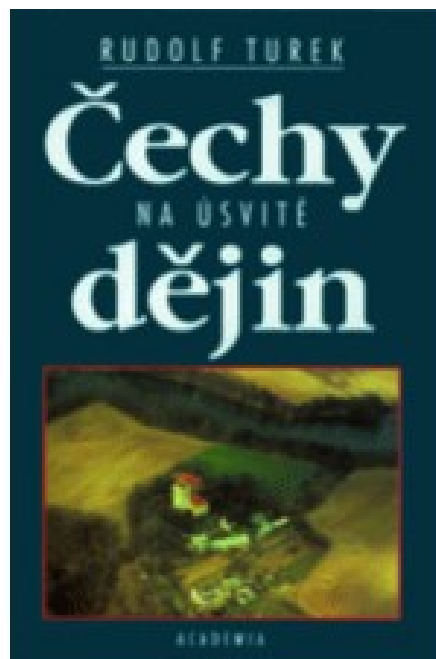

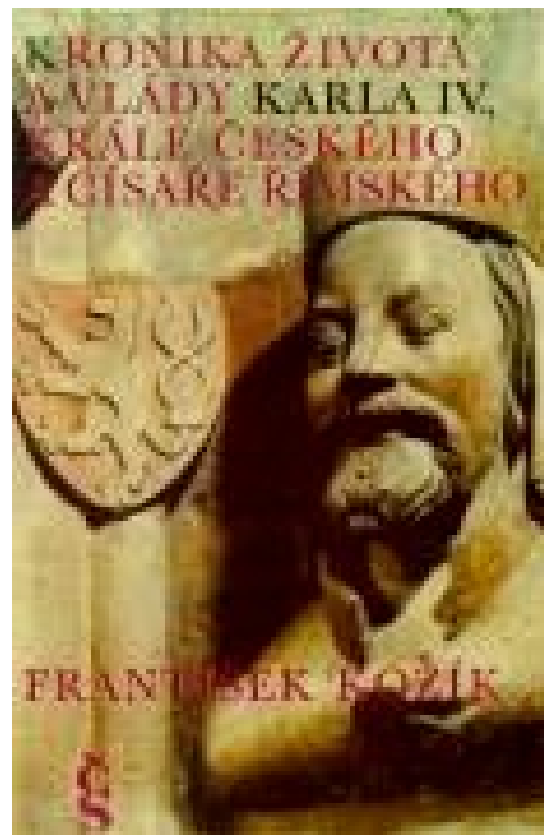

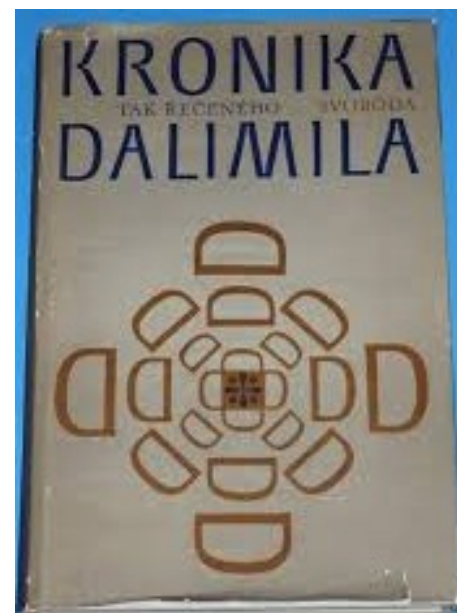
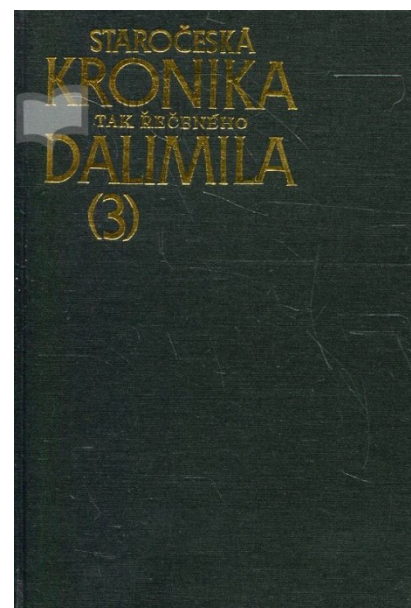
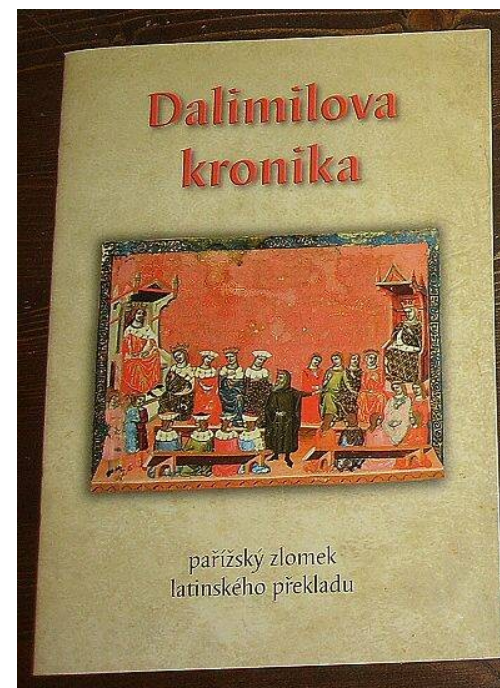
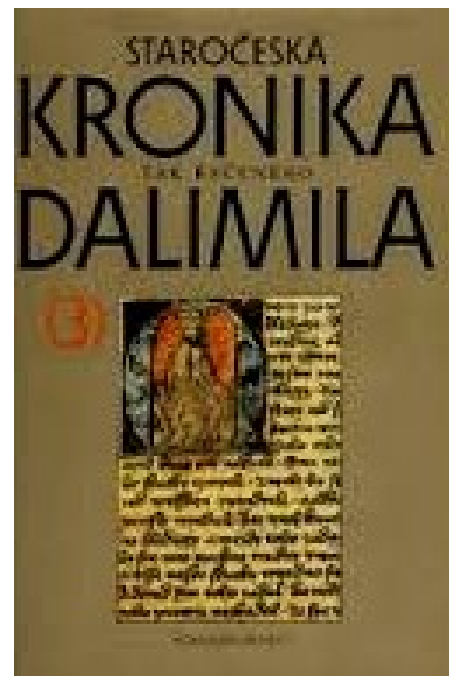
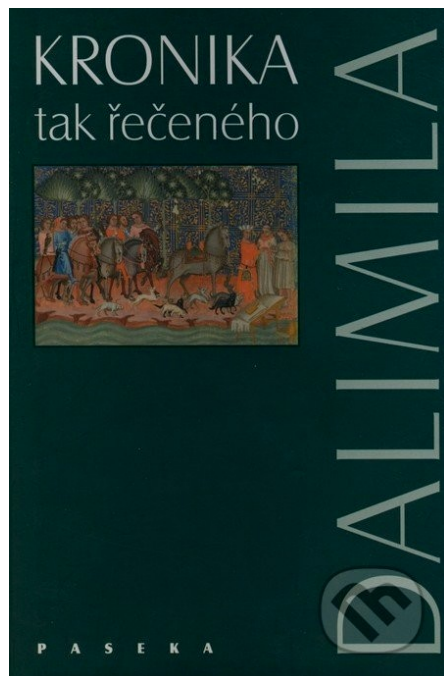

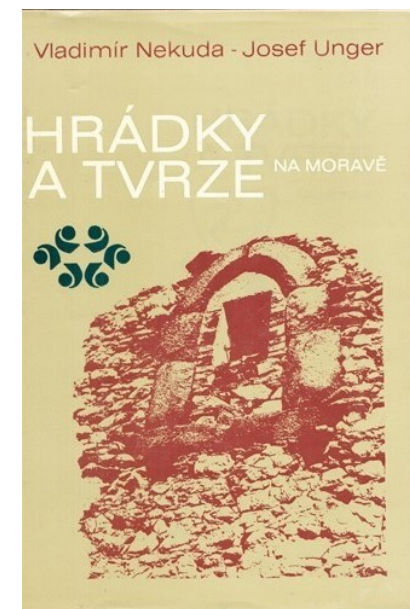
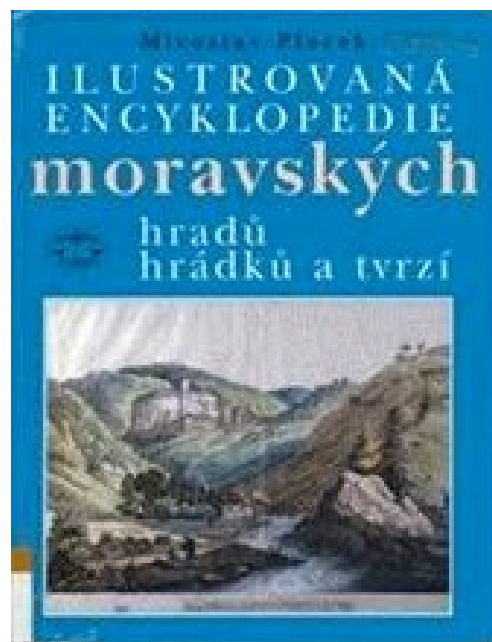
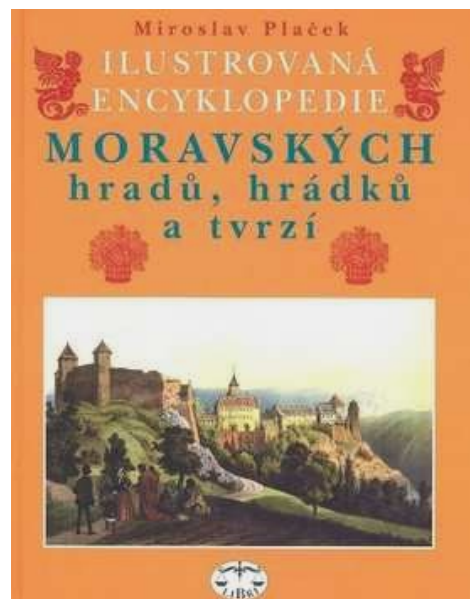
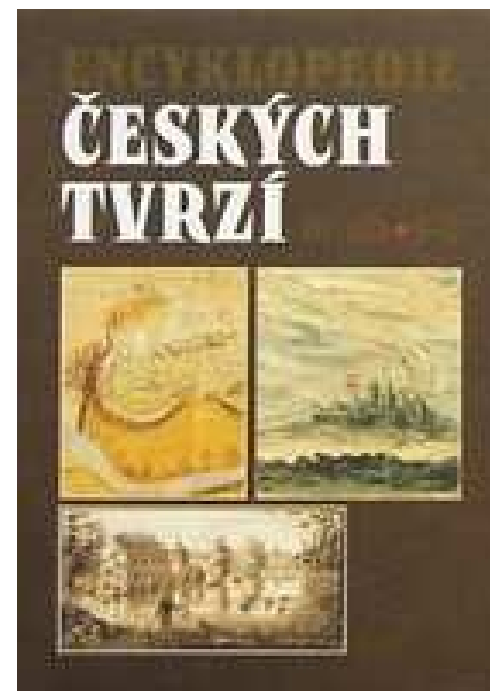
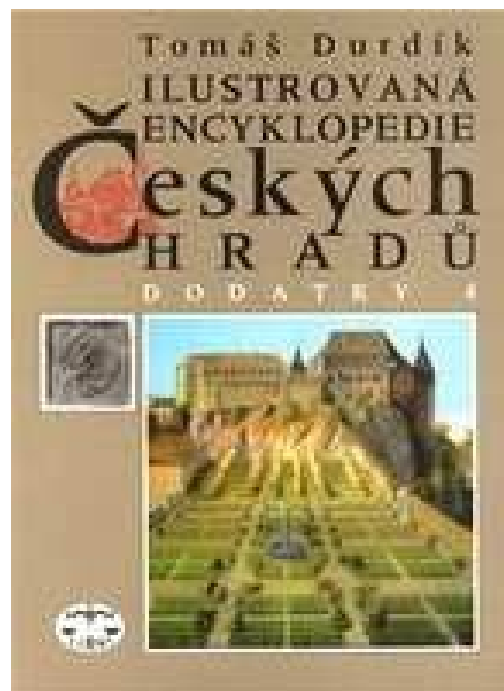
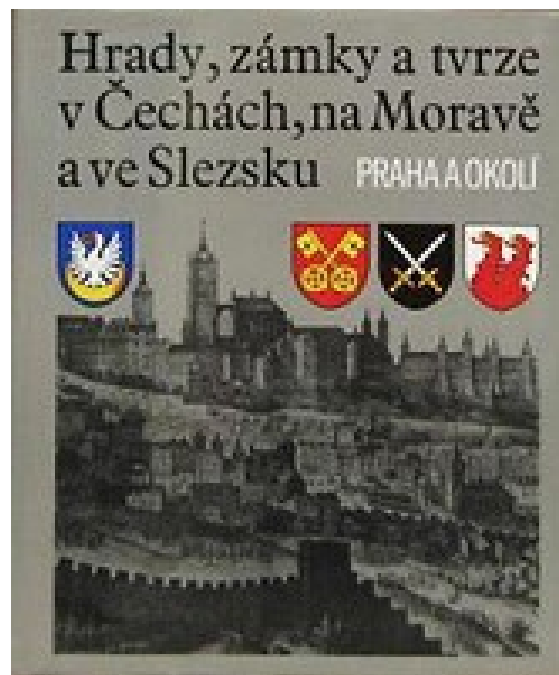

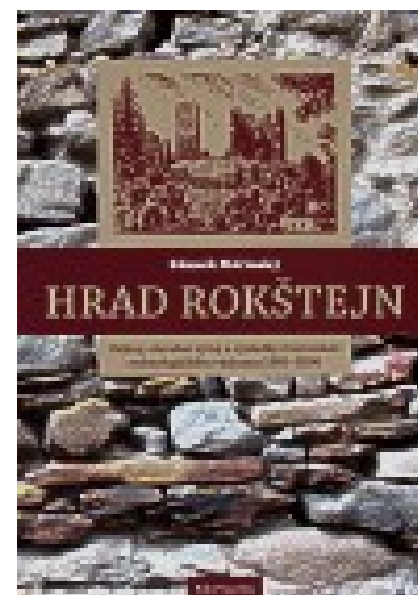
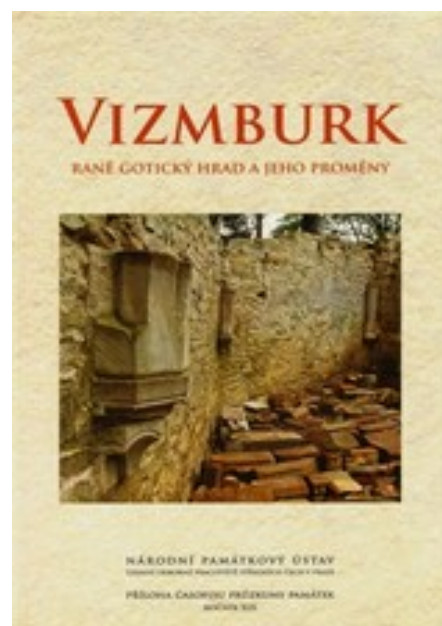
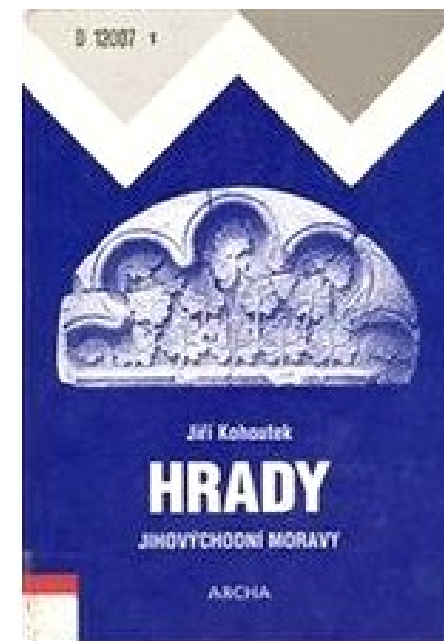
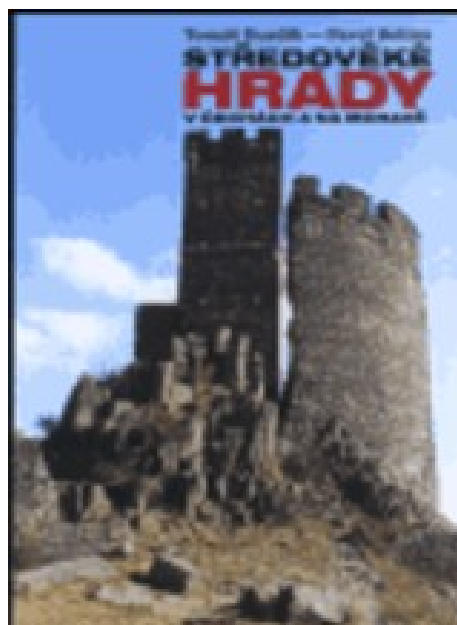
Pokračovatelé Kosmovi

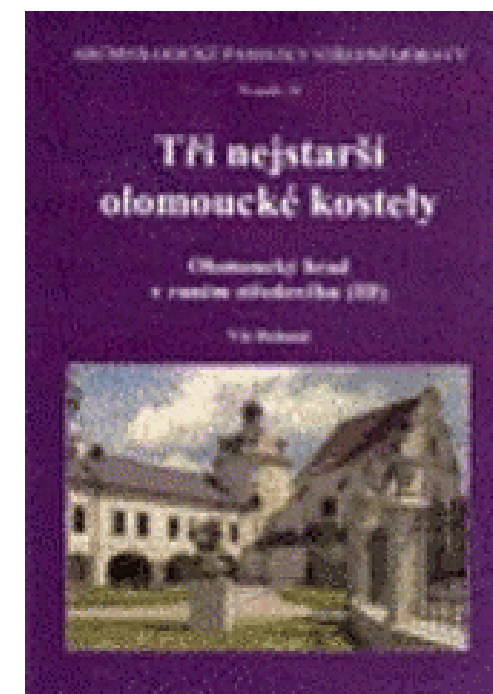
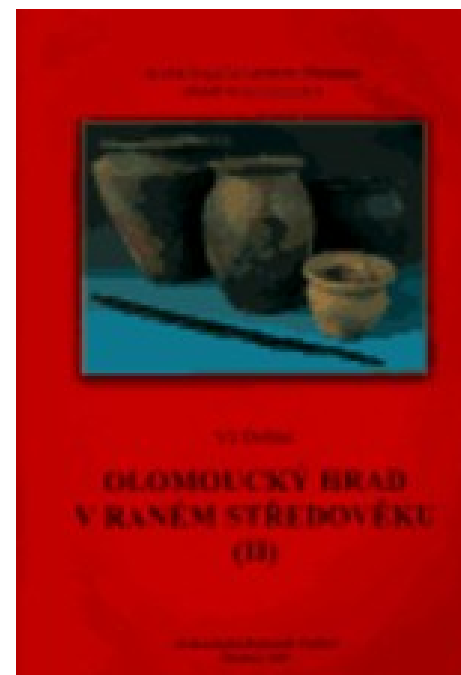
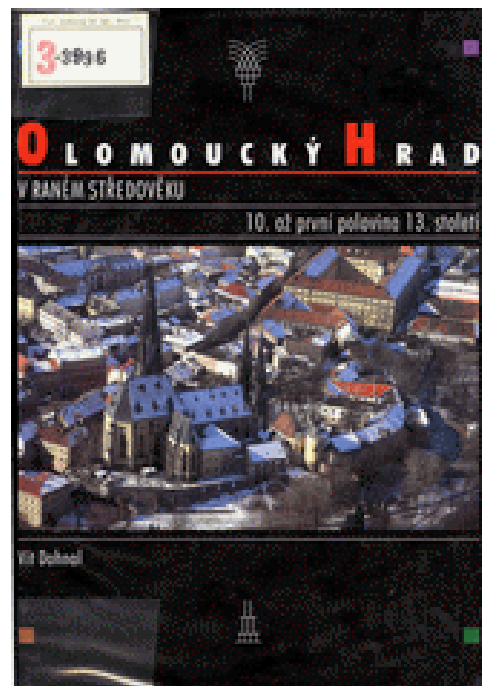
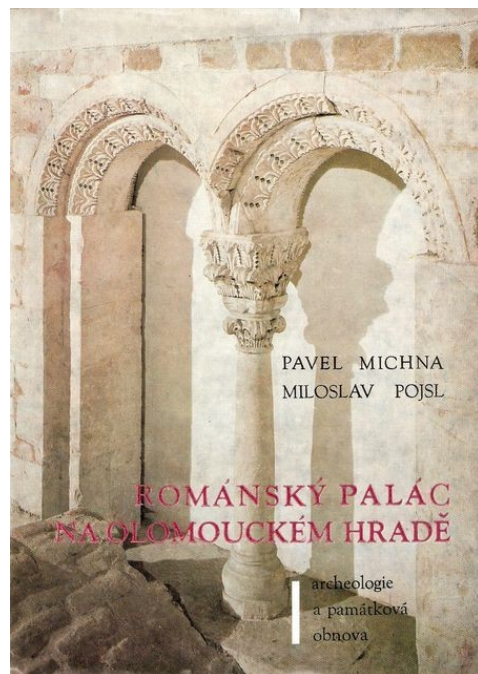
- Mnich sázavský
- Kanovník vyšehradský
- Petr Žitavský (Zbraslavská kronika)

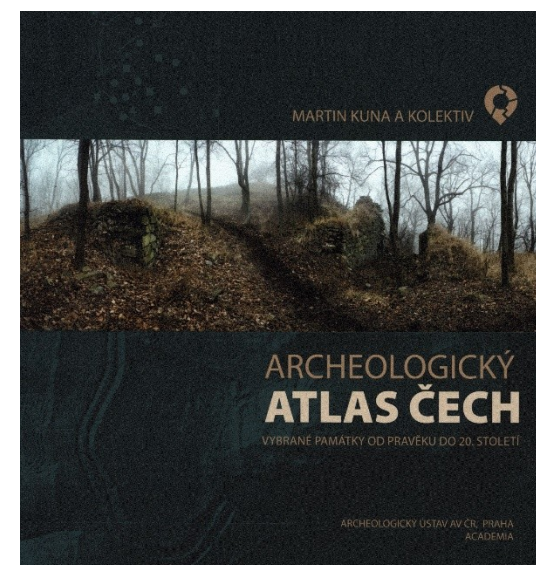
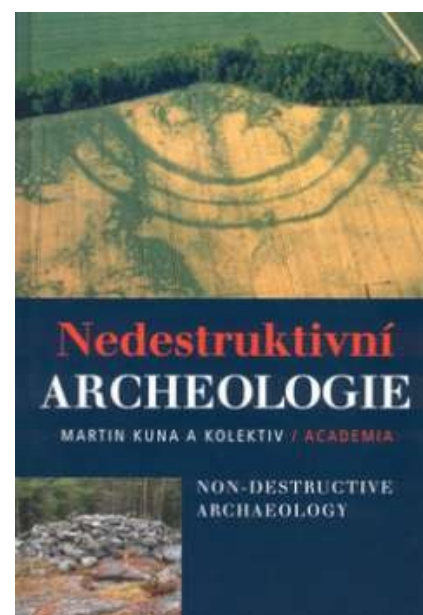
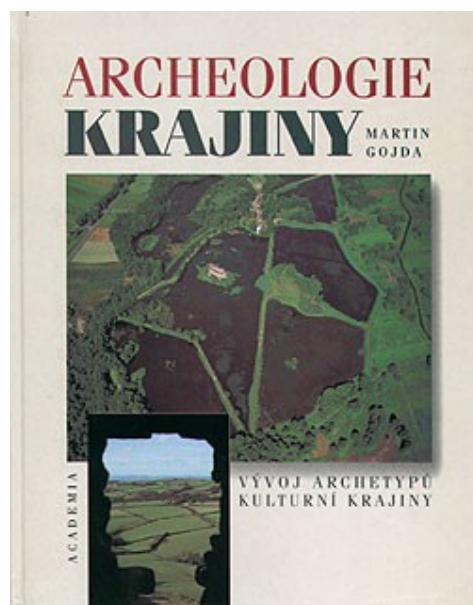
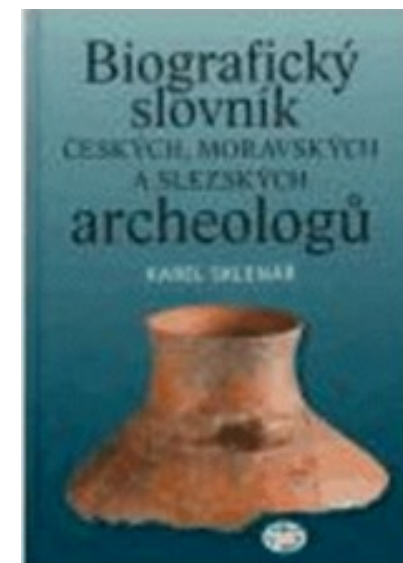
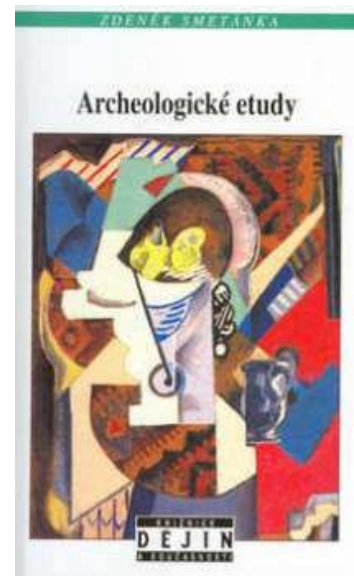
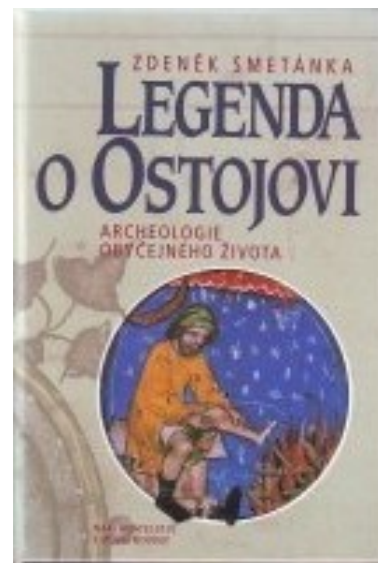
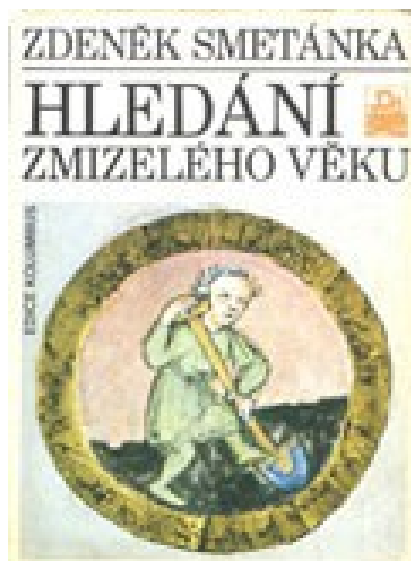

**HISTORICKÝ ATLAS MĚST
ČESKÉ REPUBLIKY
svazek č. 19**

**PRAHA
KRÁLOVSKÉ
VINOHRADY**

Historický ústav Praha
2010

**HISTORICKÝ ATLAS MĚST
ČESKÉ REPUBLIKY
svazek č. 24**

**PRAHA
SMÍCHOV**

Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha
2013

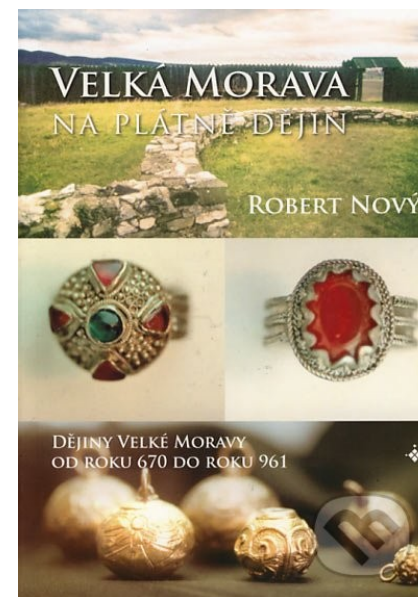
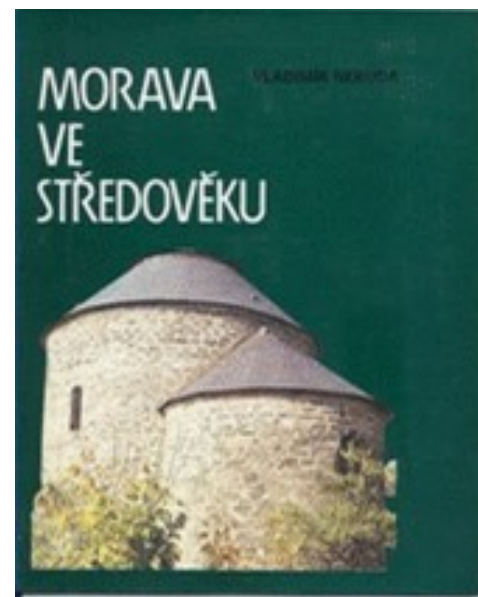
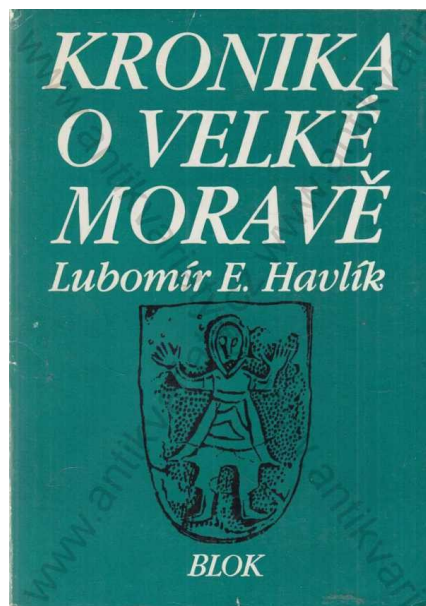
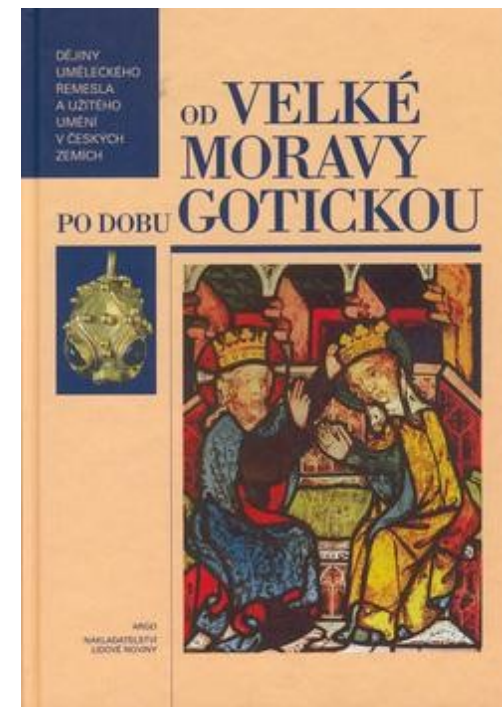
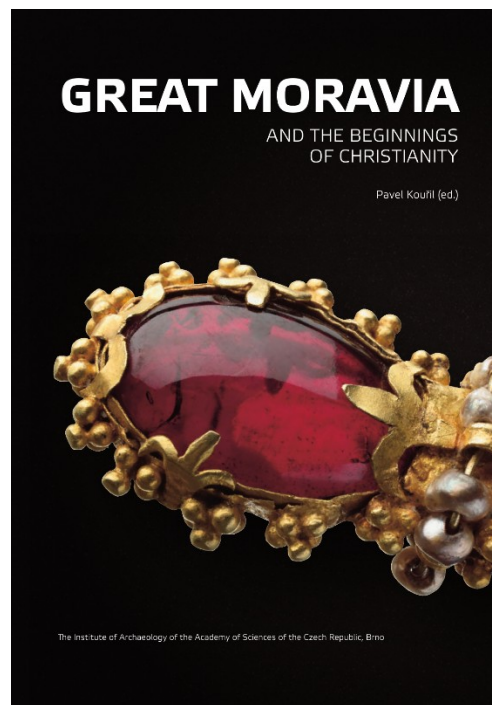
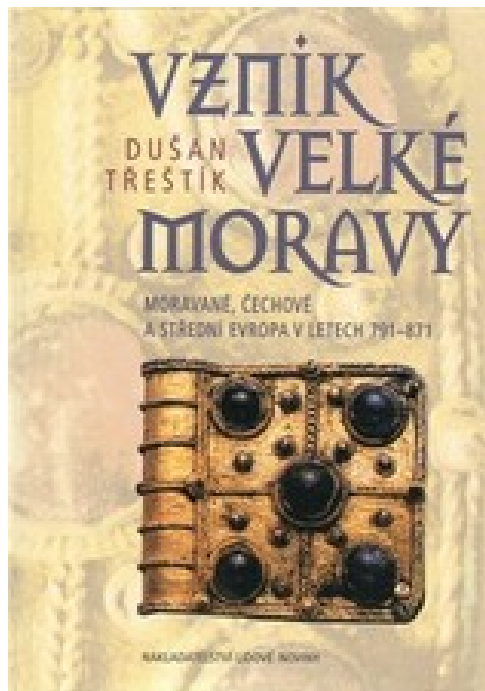
**HISTORICKÝ ATLAS MĚST
ČESKÉ REPUBLIKY
svazek č. 26**

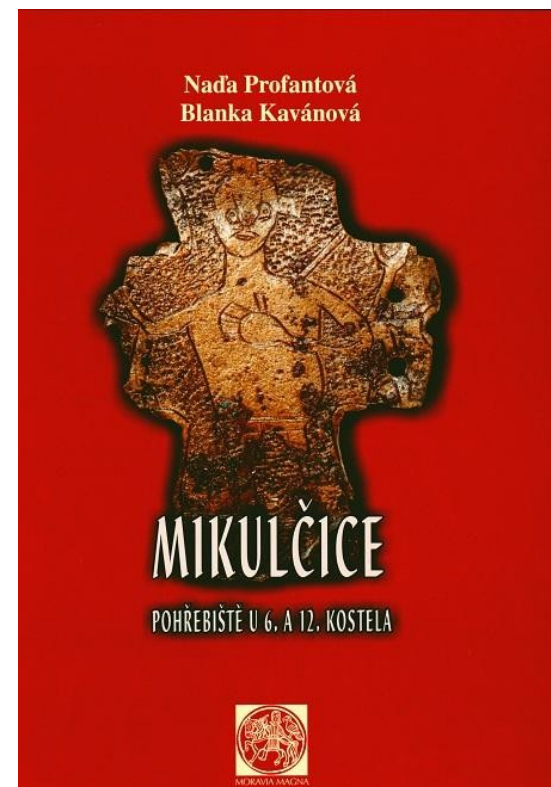

MOST

Historický ústav Praha
2014

**České země
za prvních Přemyslovců
v 10.–12. století**

I. díl

Čeleď sv. Václava

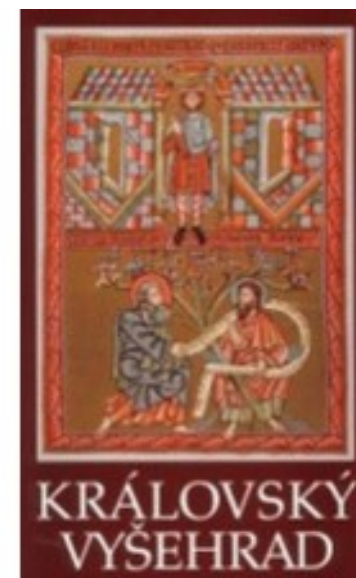
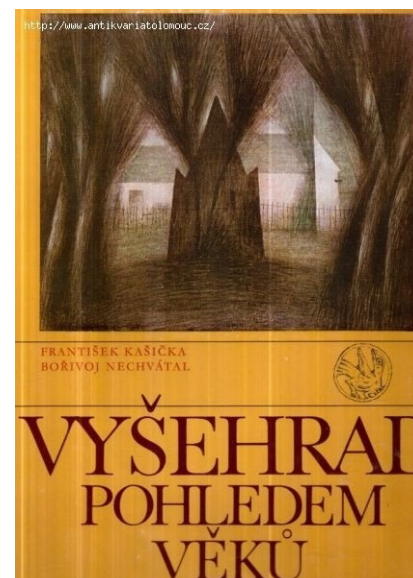
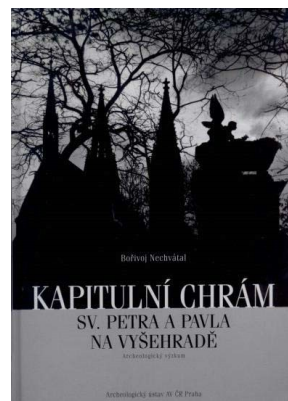
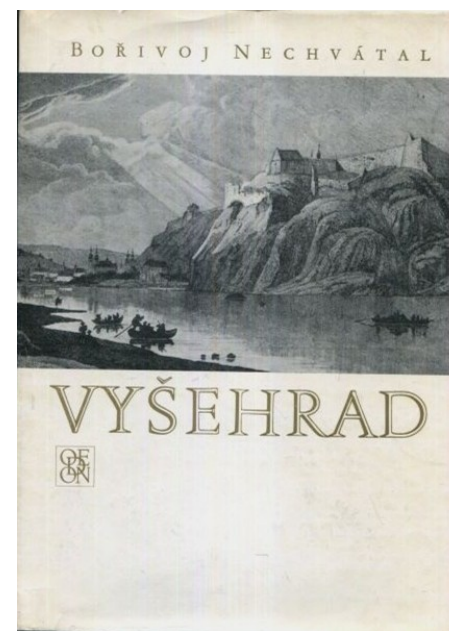
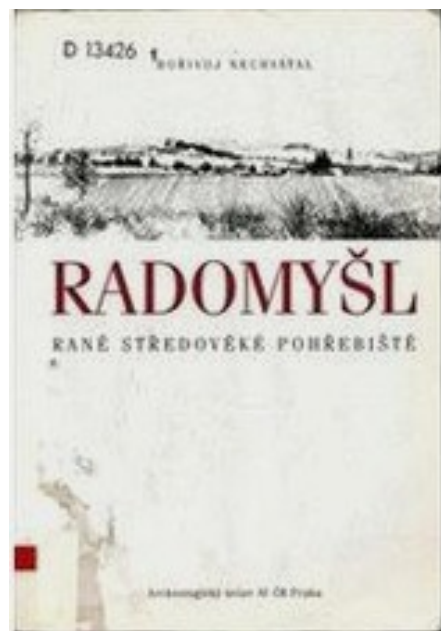

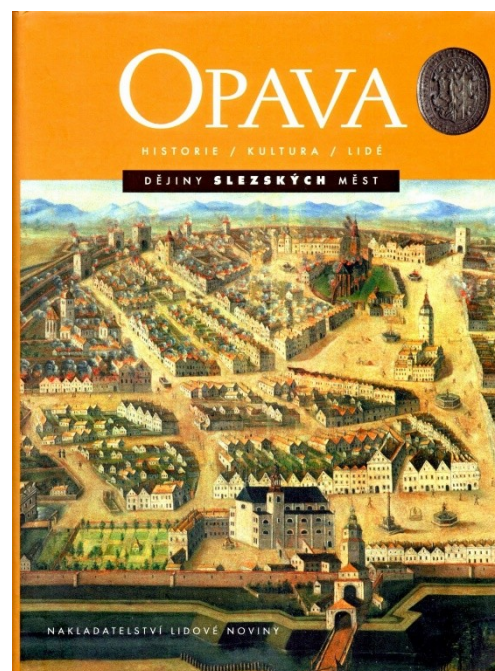
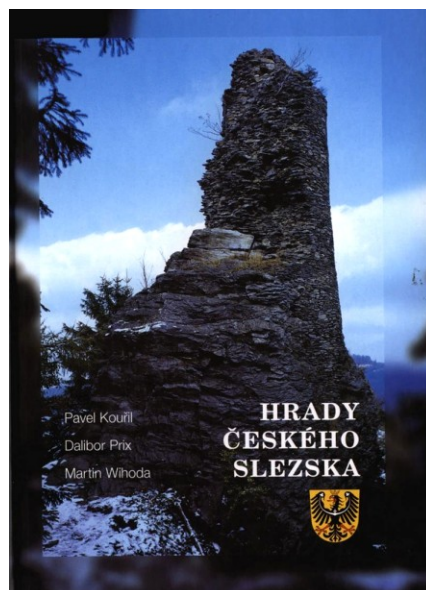
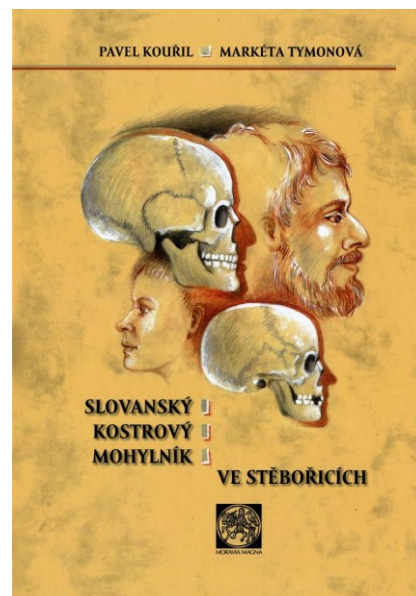
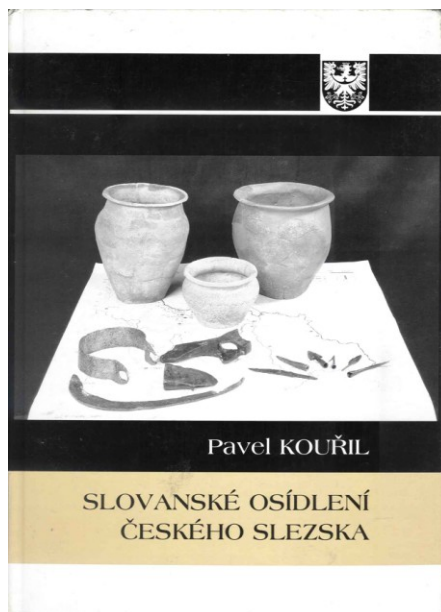
David Kalhous

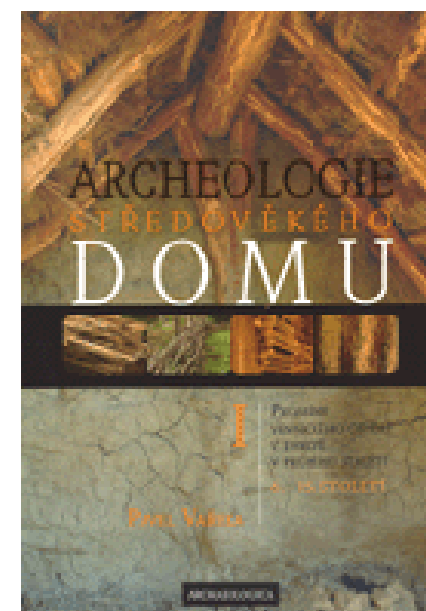
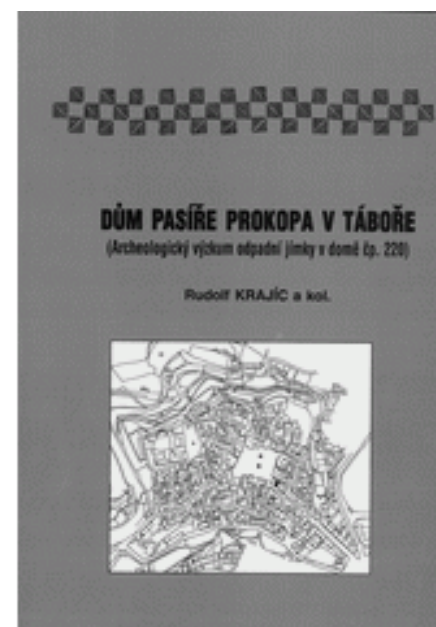
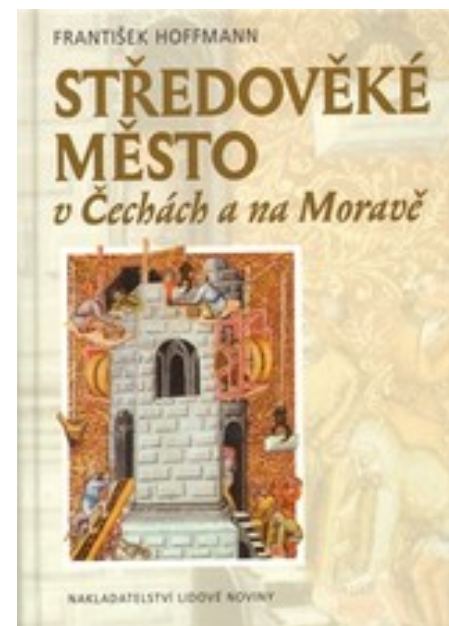
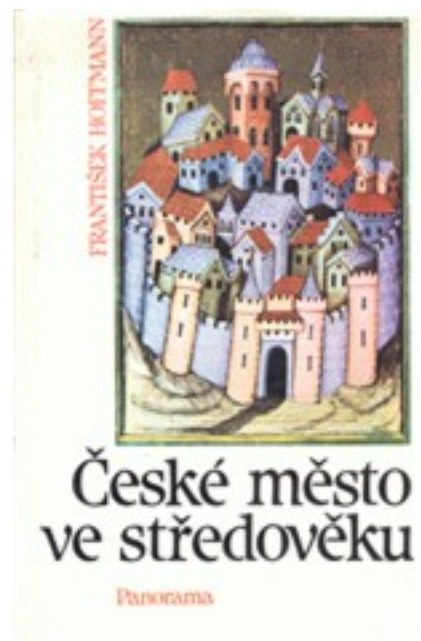

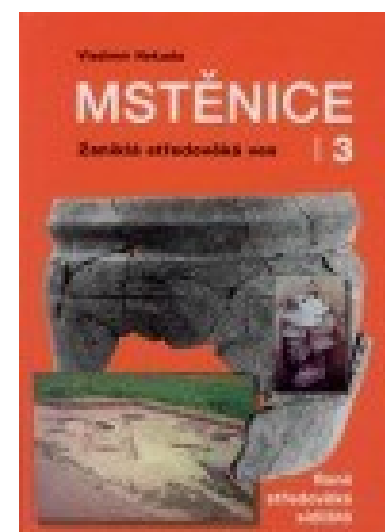
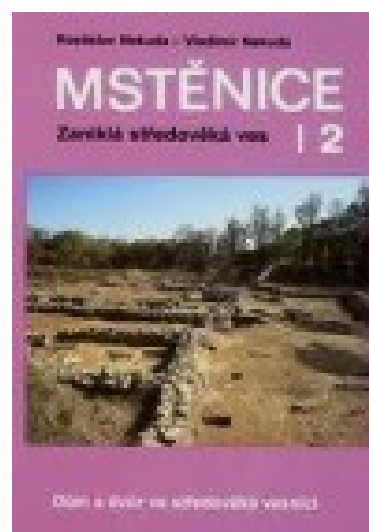
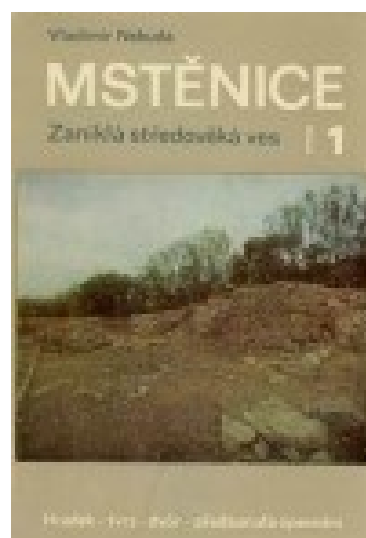
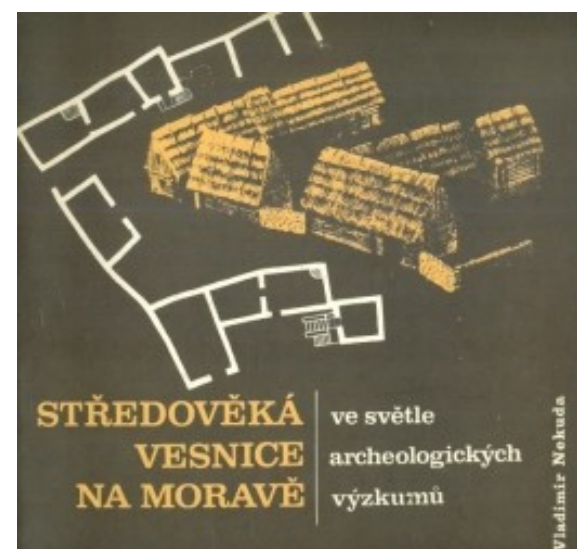
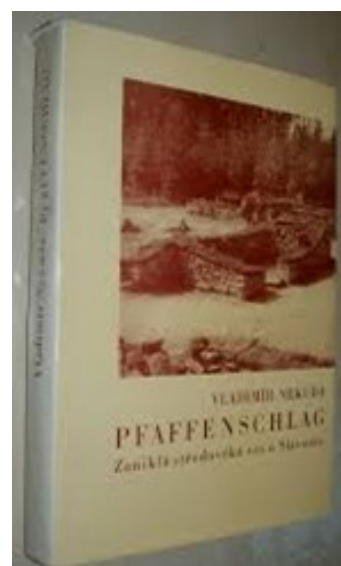
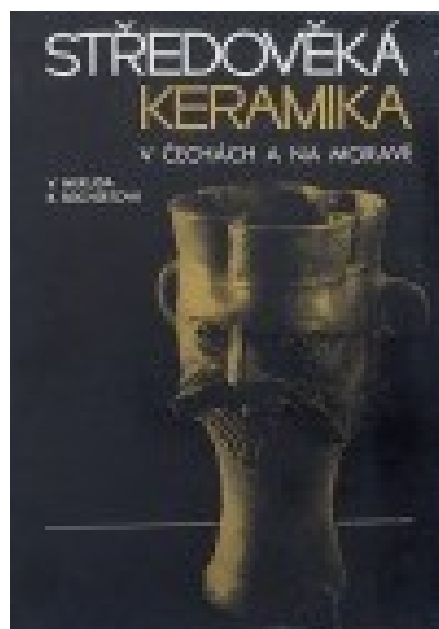
**DVORY A REZIDENCE
VE STŘEDOVĚKU**

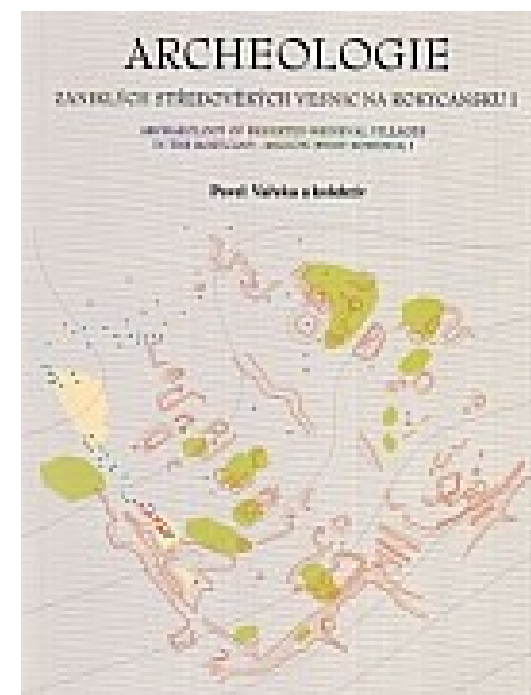
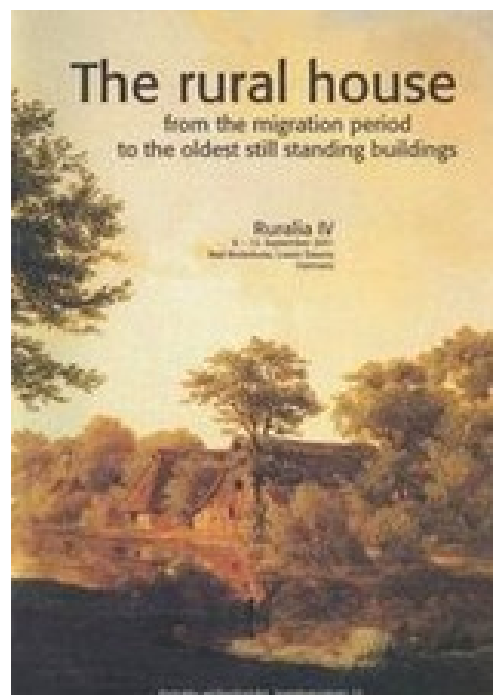
HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR
PRAHA 2006

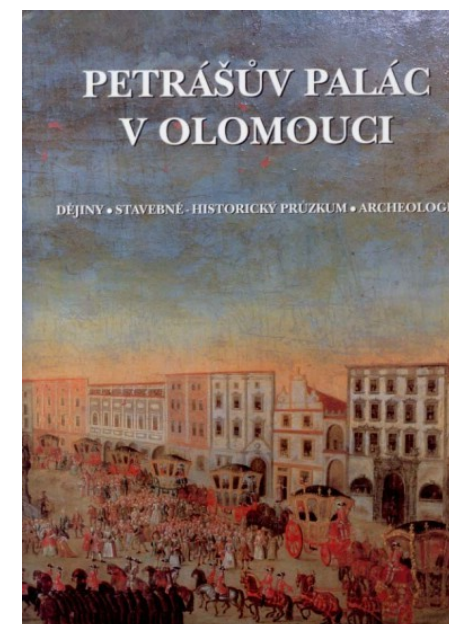
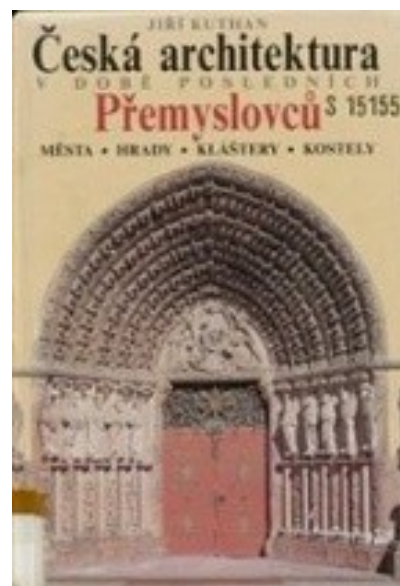
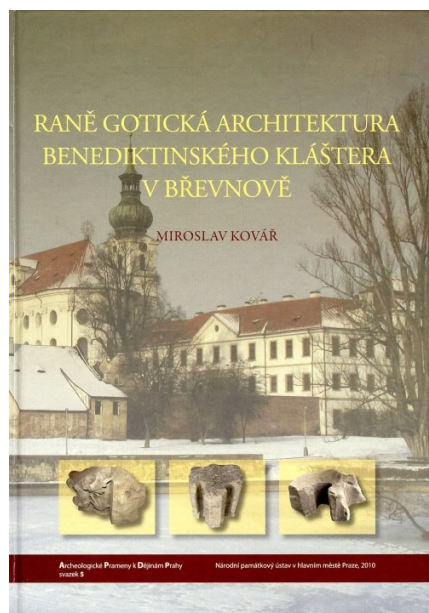
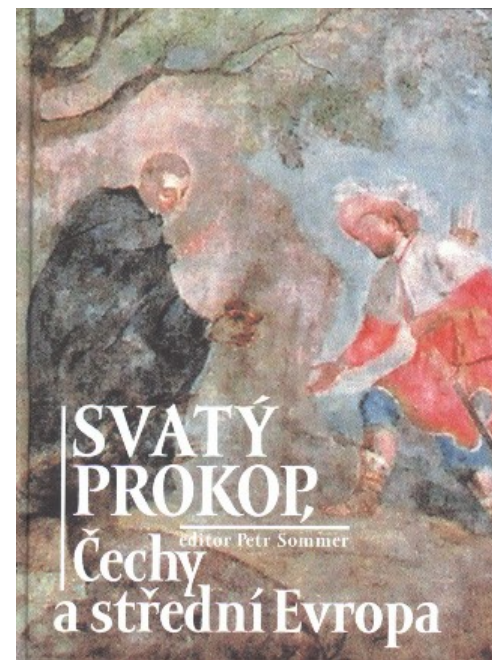
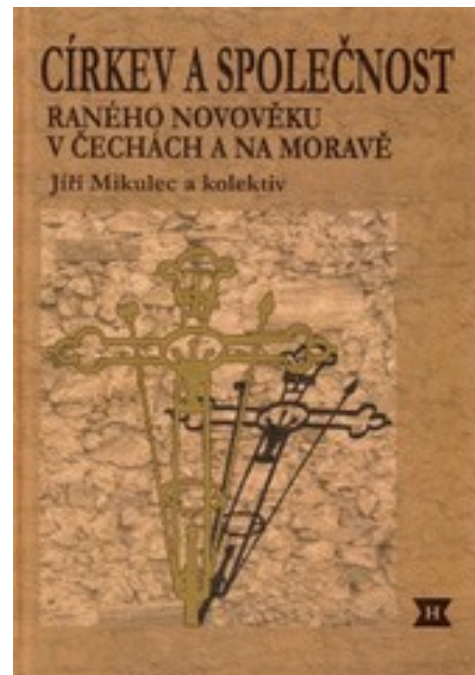
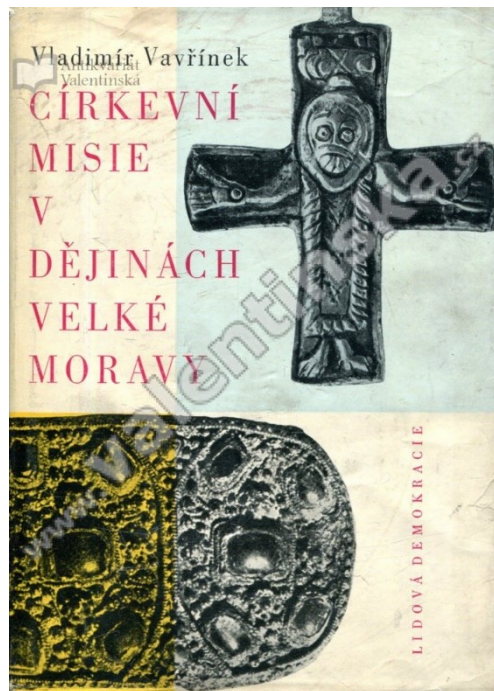

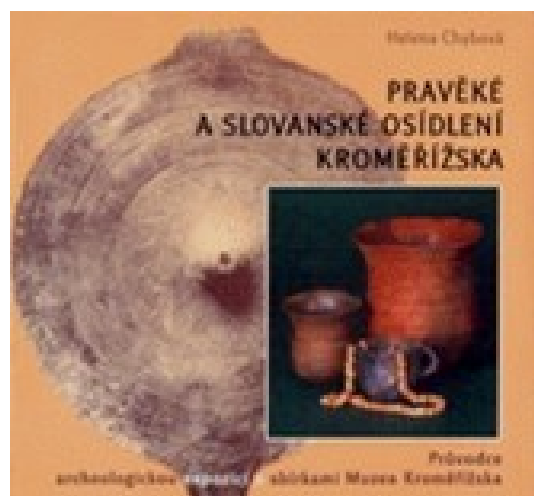
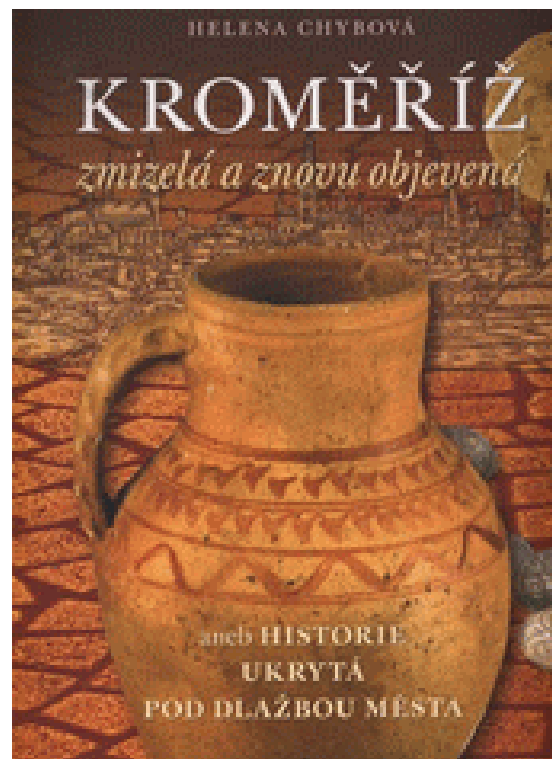

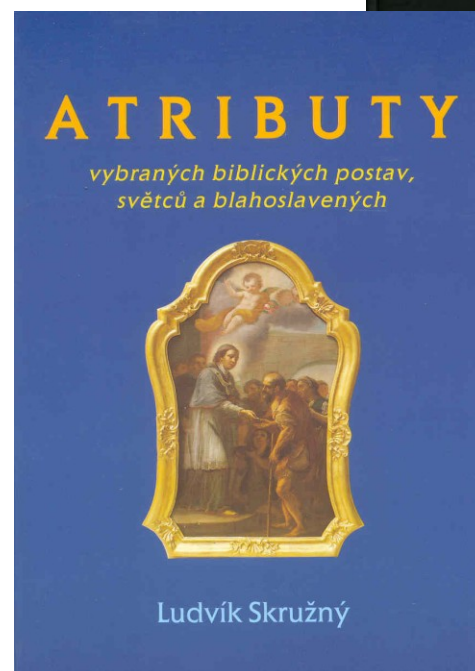
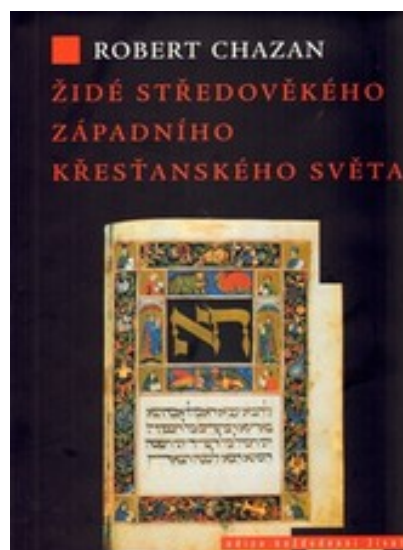
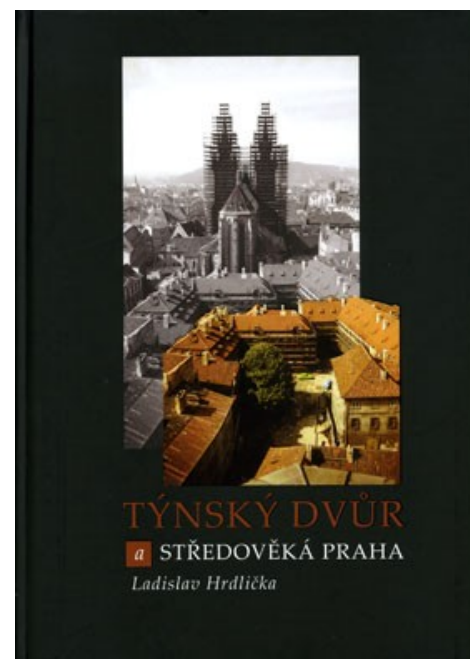

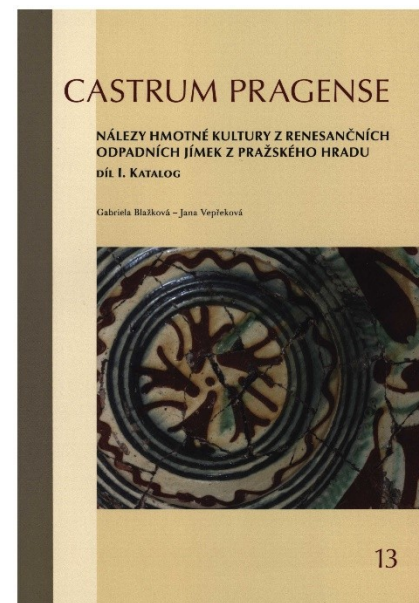
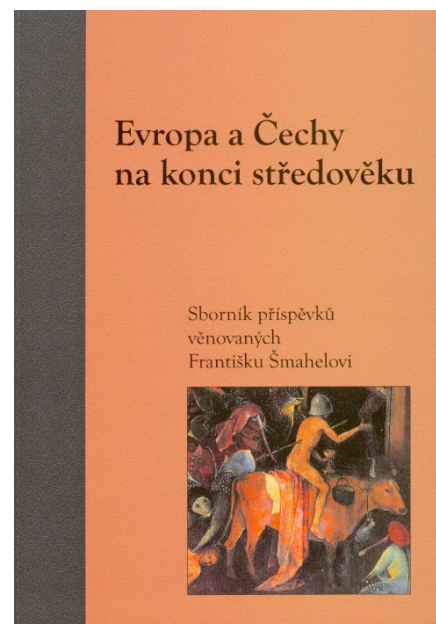
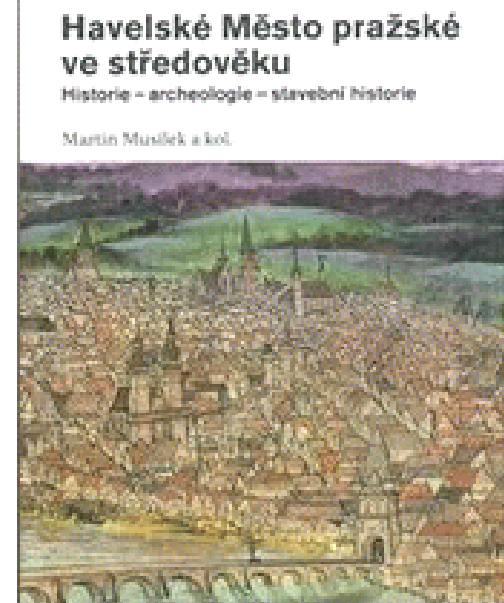
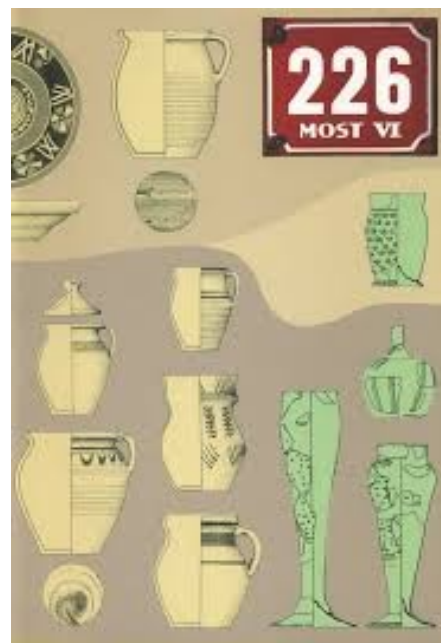
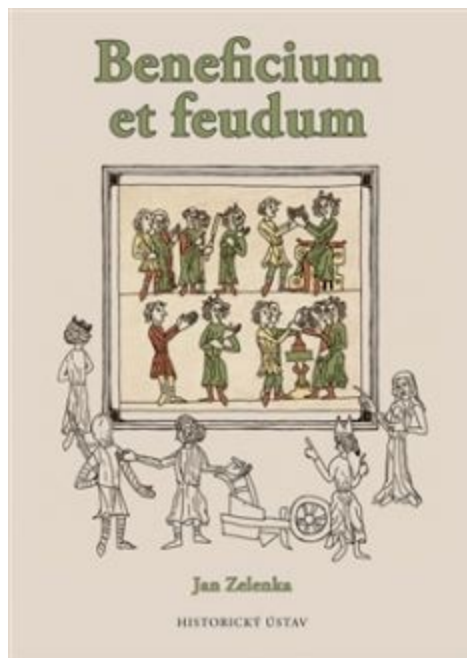

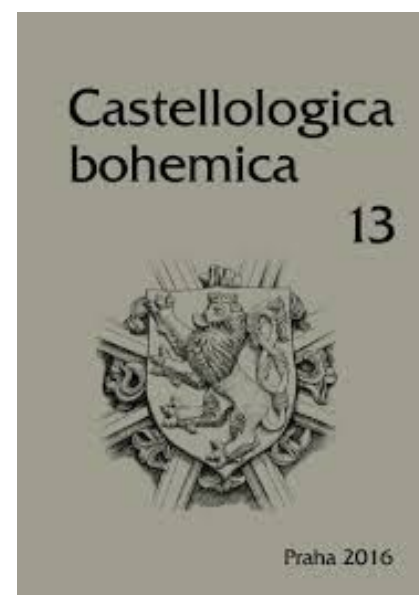
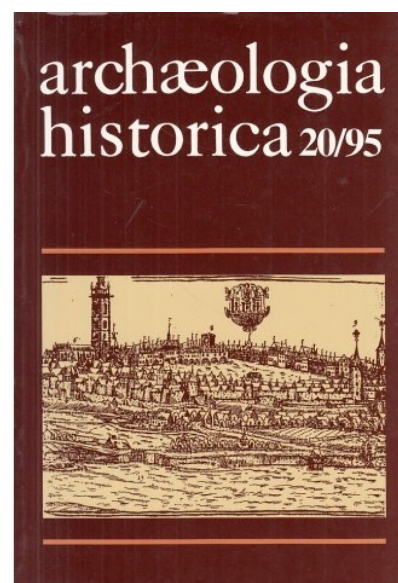
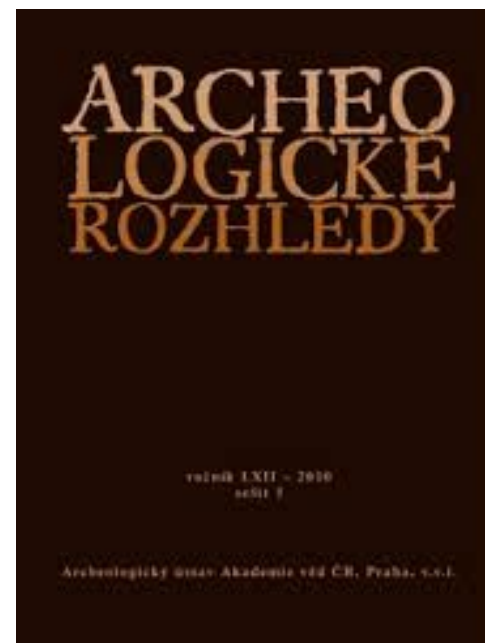
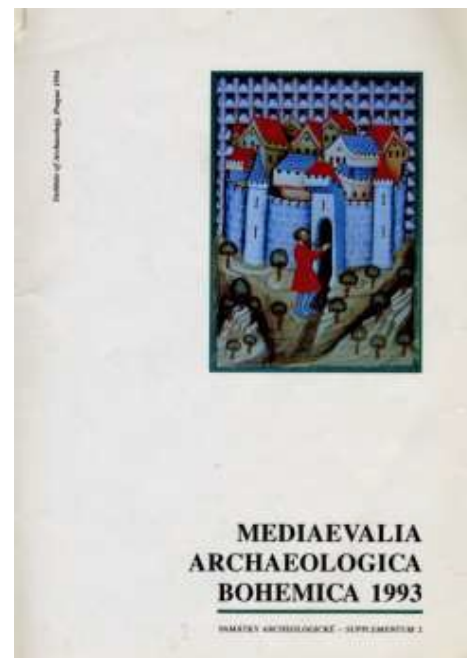
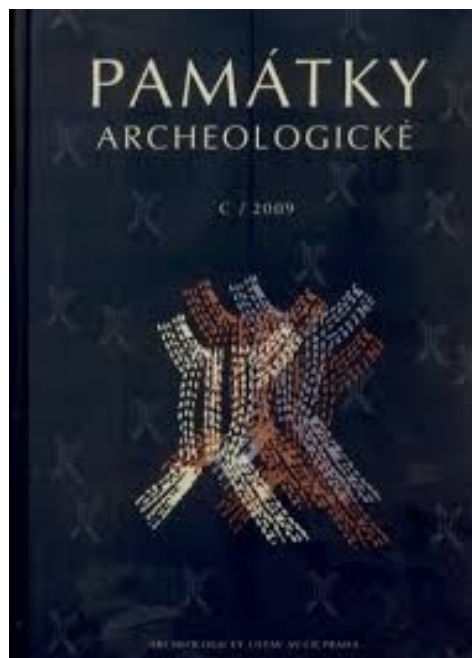

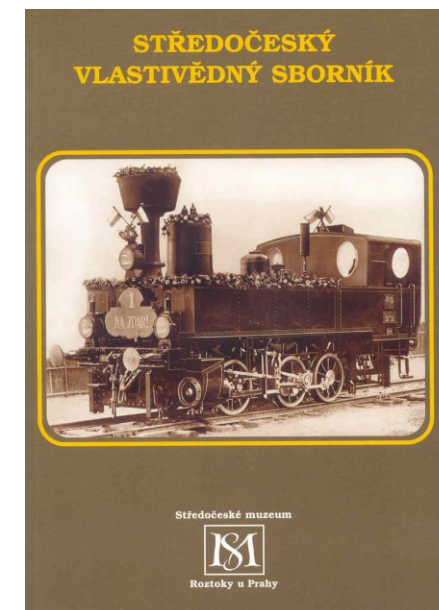
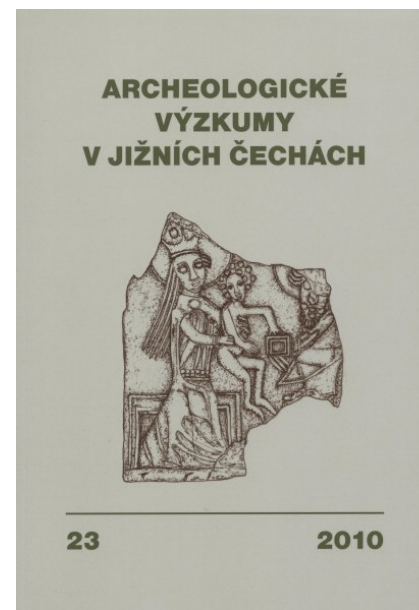
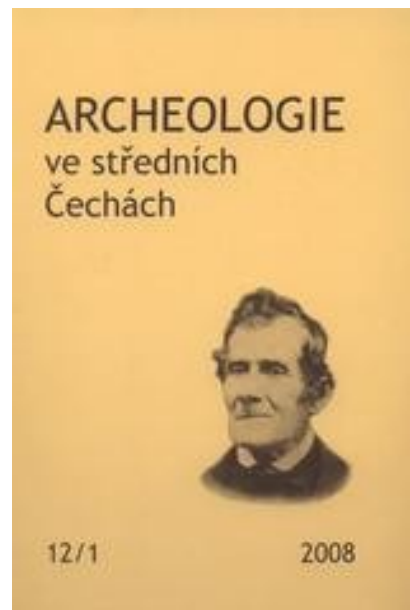
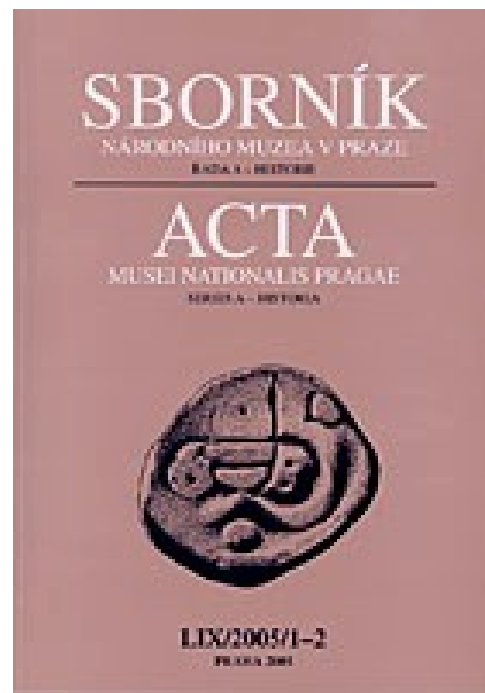
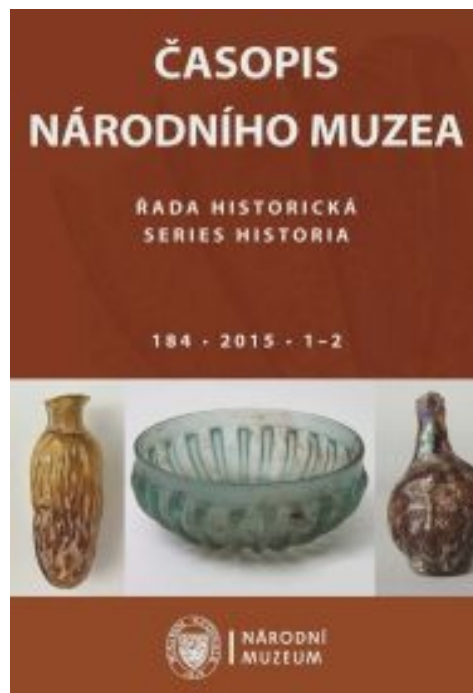

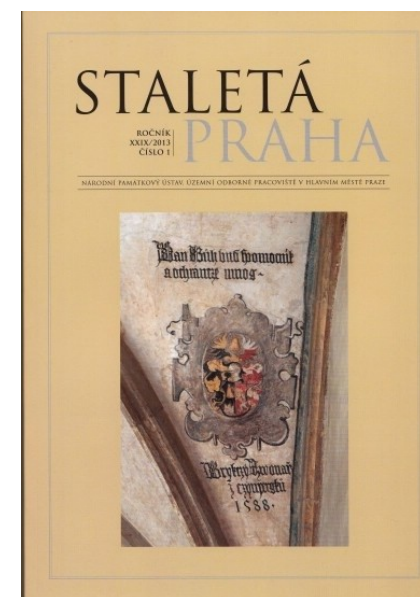
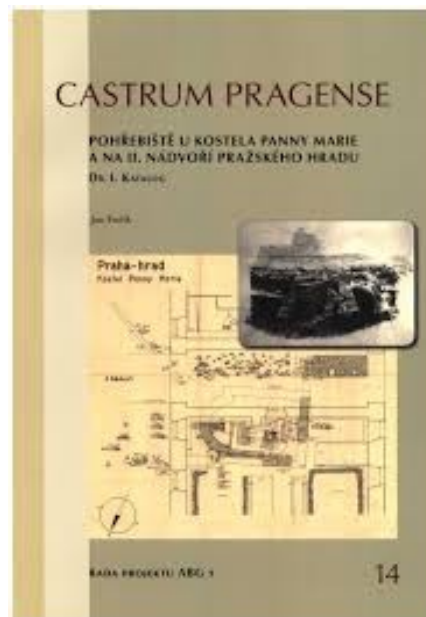
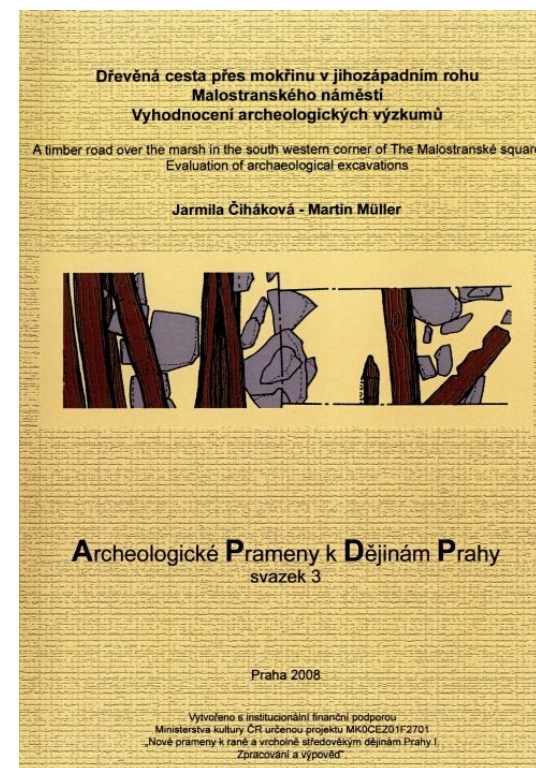
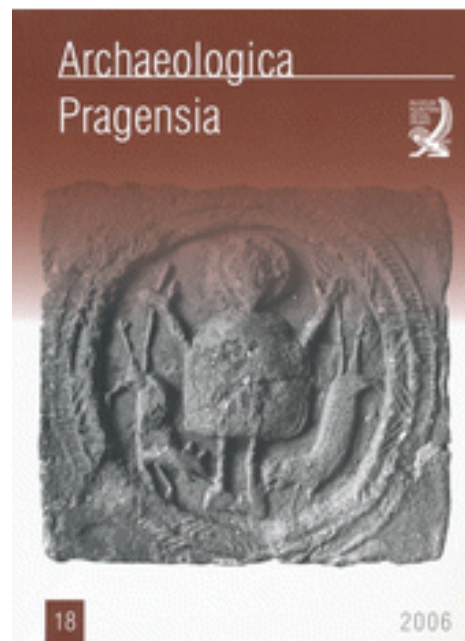
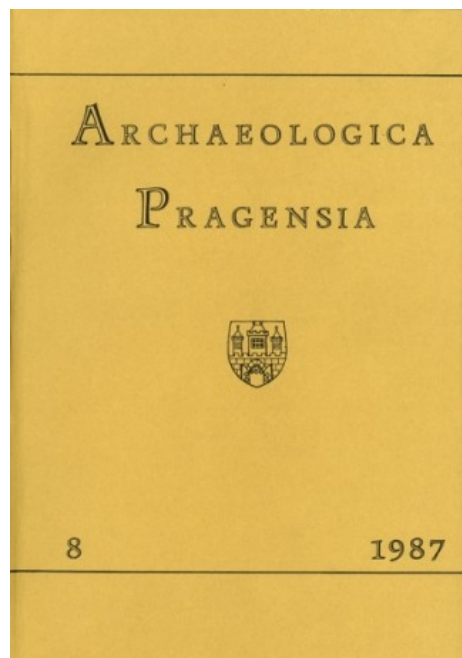

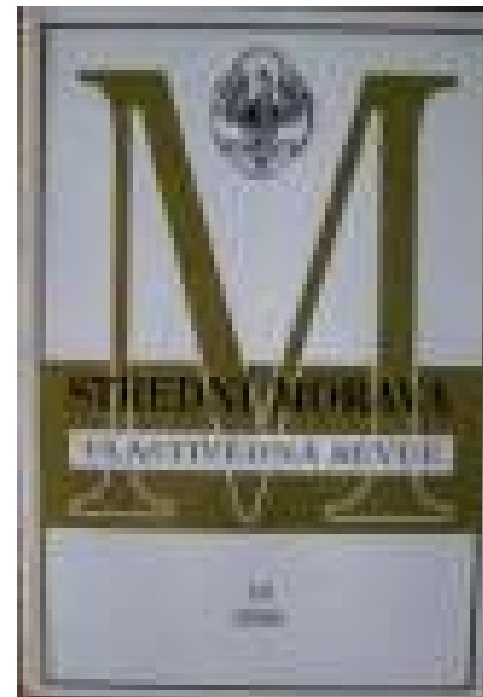
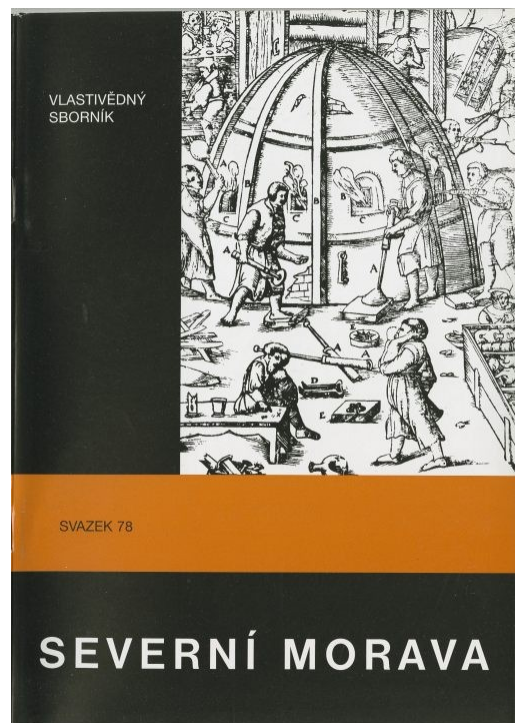
Studia mediaevalia Bohemica

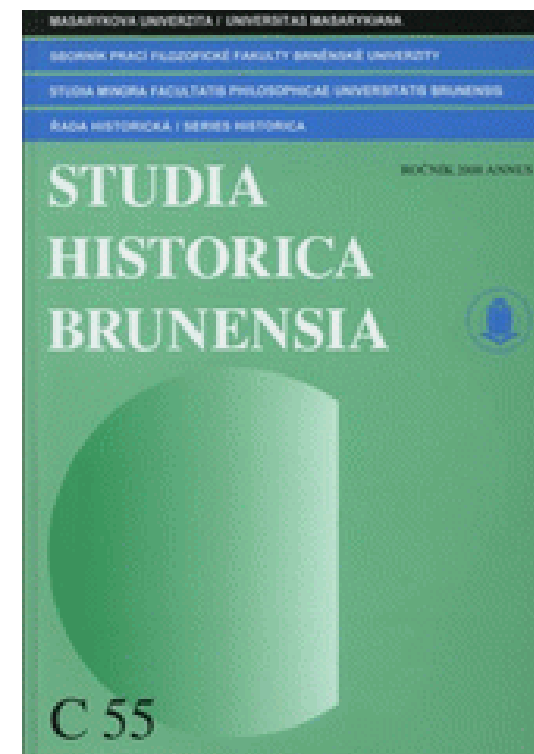
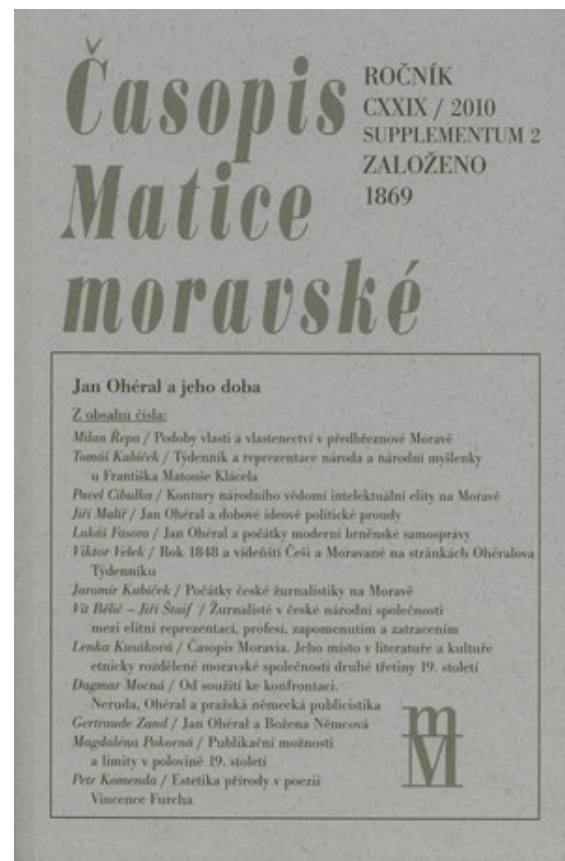
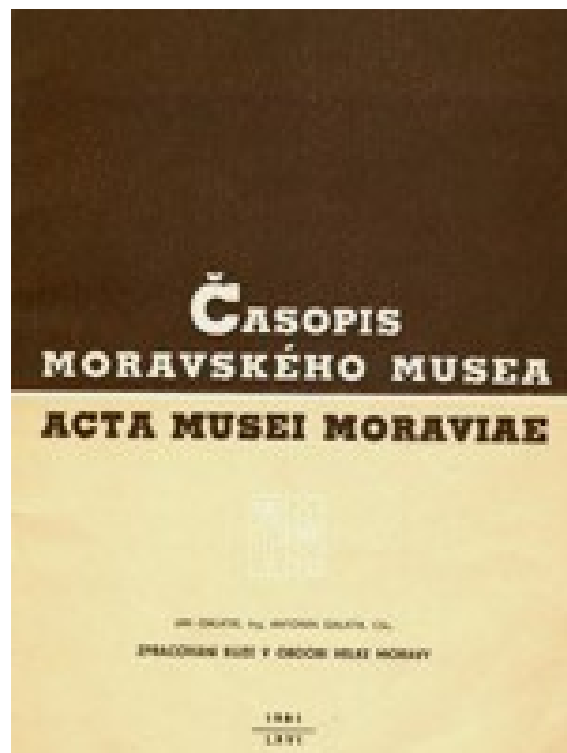

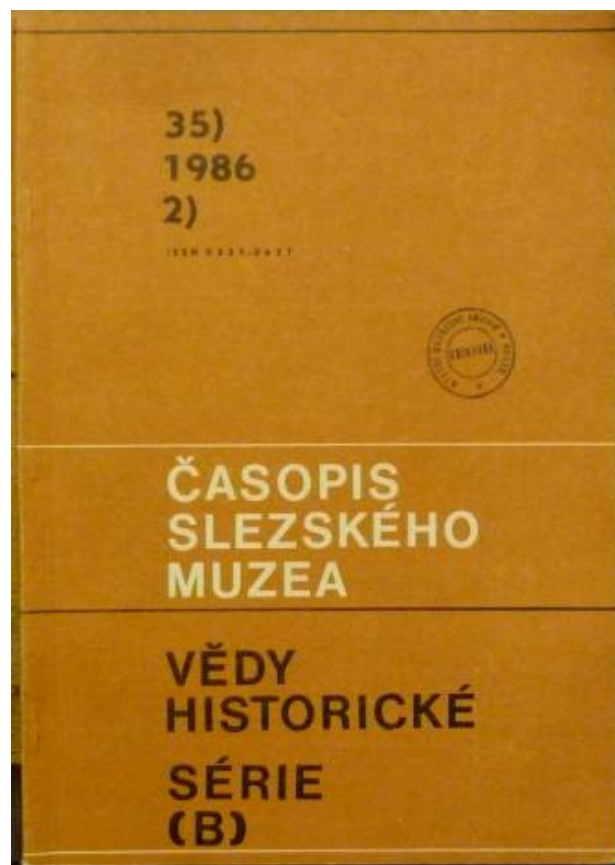

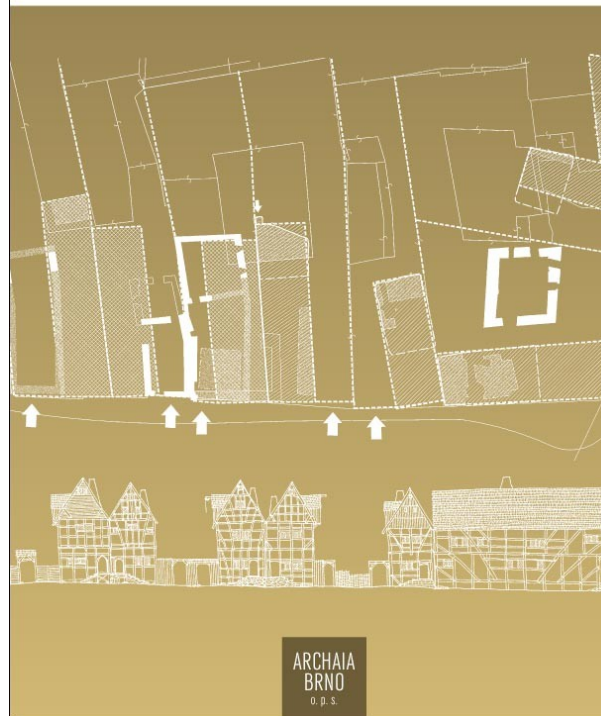

**SBORNÍK
NÁRODNÍHO PAMÁTKOVÉHO ÚSTAVU**
územního odborného pracoviště v Olomouci

2014

FORUM URBES MEDII AEVI II.

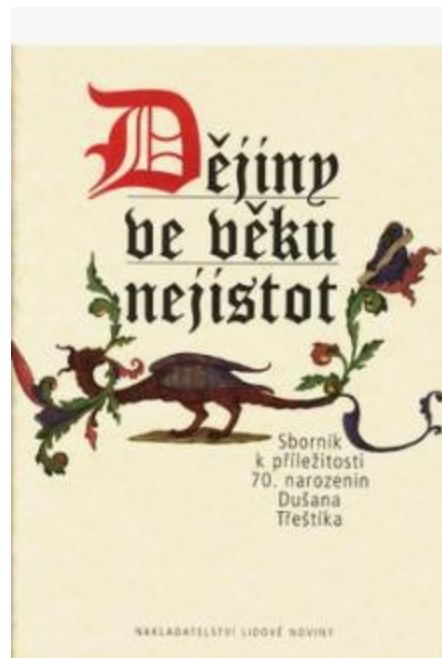
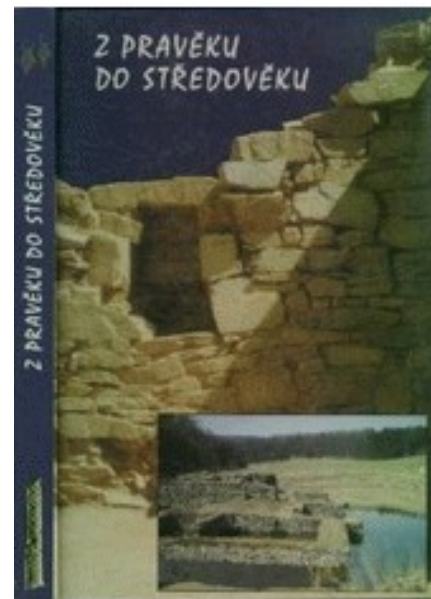
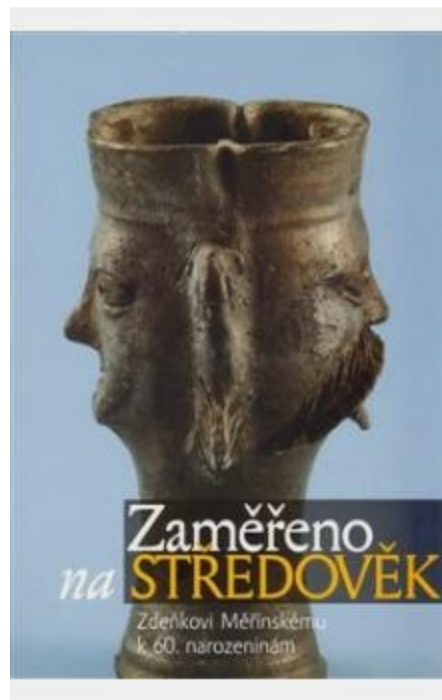
ARCHAIA
BRNO
o.p.s.

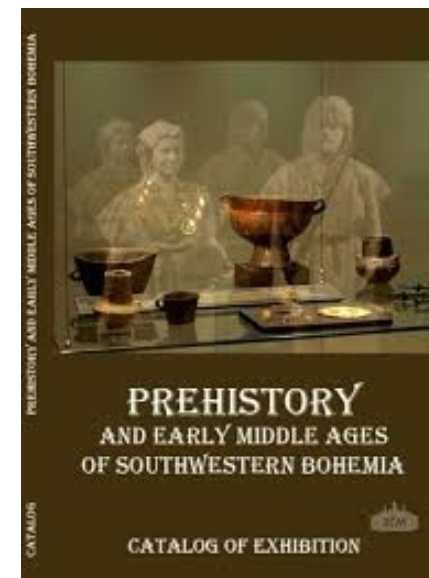
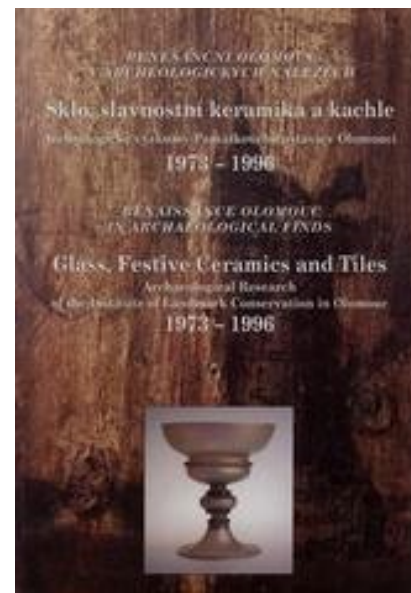
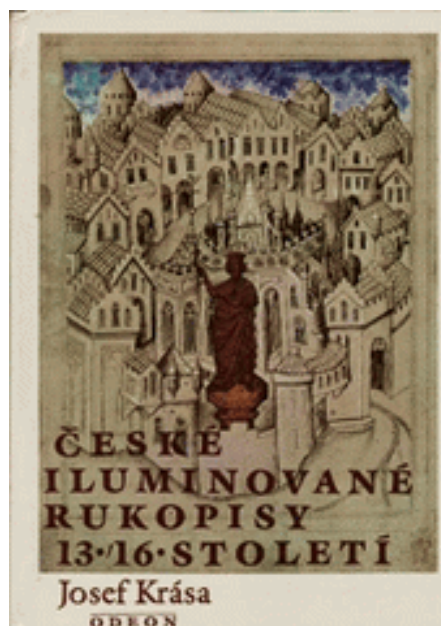
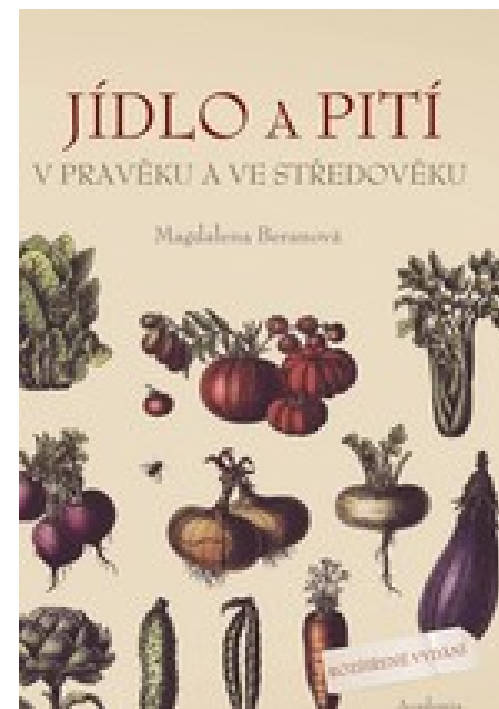
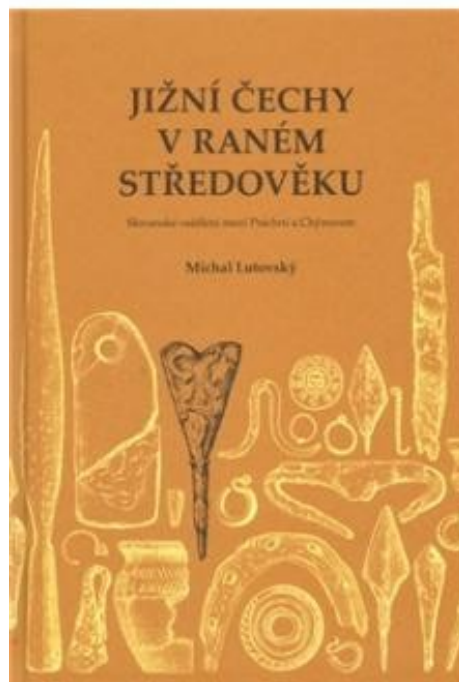
**STUDIES IN POSTMEDIAEVAL
ARCHAEOLOGY**

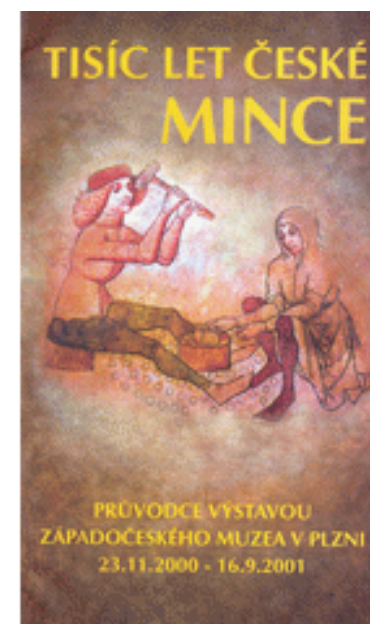
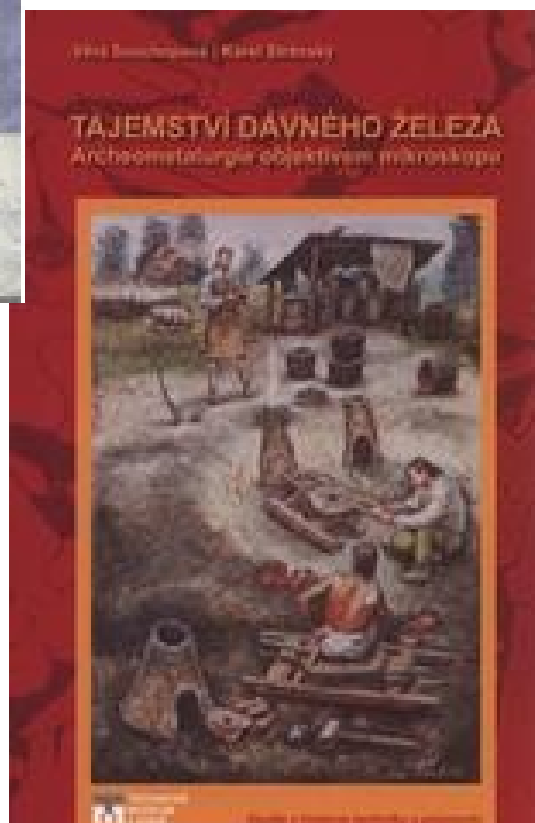
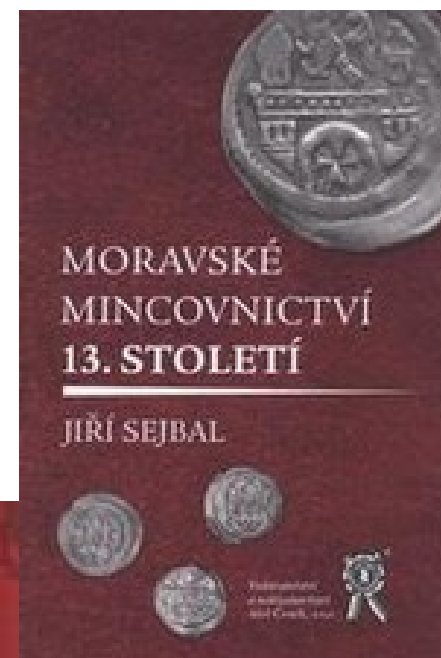
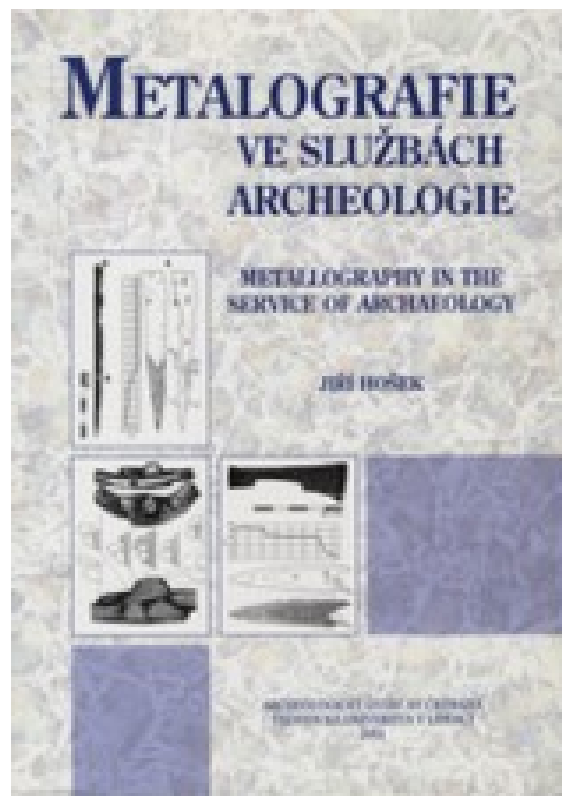
1

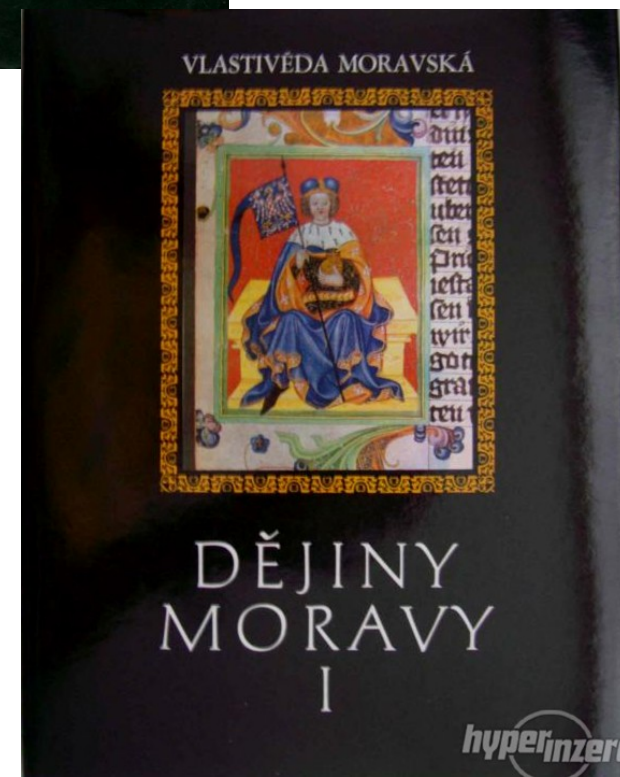
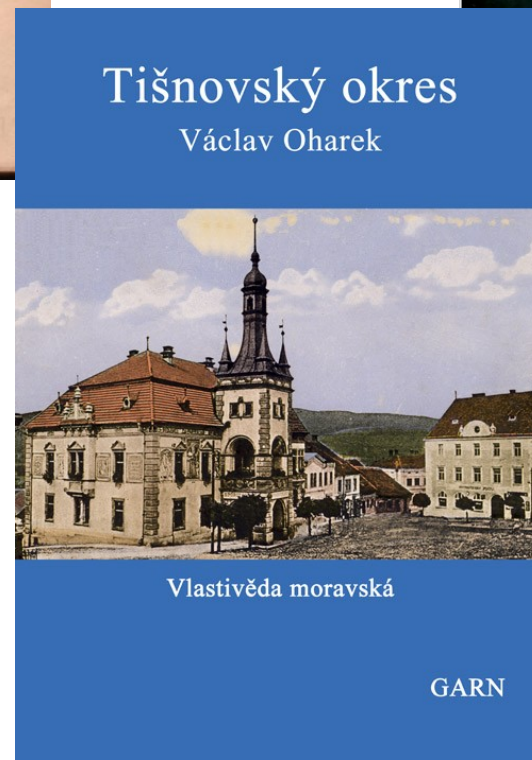
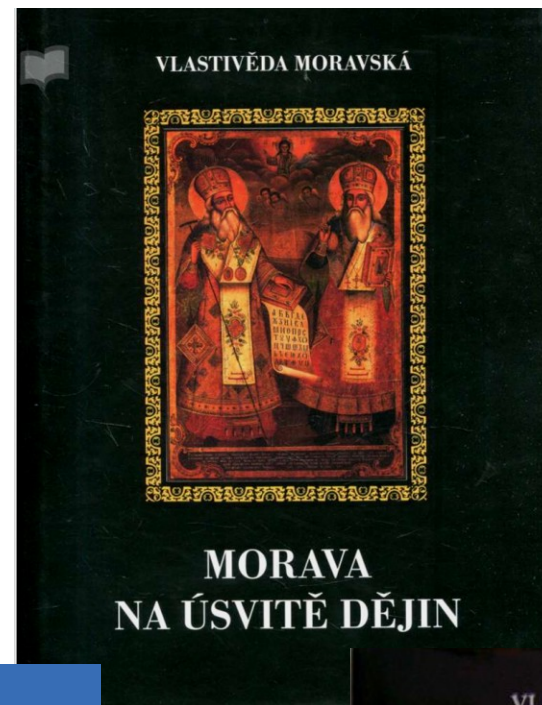
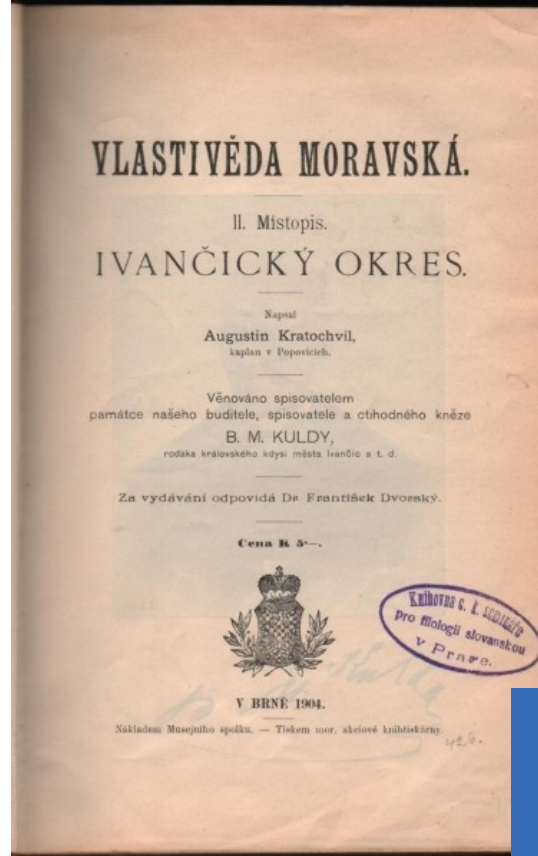

PRAGUE 2008

CODEX DIPLOMATICUS

ET EPISTOLARIS

REGNI BOHEMIAE

CONDIDIT

GUSTAVUS FRIEDRICH

CONTINUVERUNT

JINDŘICH ŠEBÁNEK ET SÁŠA DUŠKOVÁ

TOMI VI

FASCICULUS PRIMUS

INDE AB A. MCCLXXVIII USQUE AD A. MCCLXXXIII

EDIDERUNT

ZBYNĚK SVITÁK, HELENA KRMÍČKOVÁ, JARMILA KREJČÍKOVÁ

COOPERANTE

JANA NECHUTOVÁ

PRAGAE MMVI

SUMPTIBUS ACADEMIAE SCIENTIARUM
REI PUBLICAE BOHEMICAЕ

Codex Diplomaticus
Et Epistolaris
Moraviae, Studio Et
Opere Antonii
Boczek [and
Others]....

Anonymous

ACADEMIA SCIENTIARUM POLONA
INSTITUTUM HISTORIAE

CODEX DIPLOMATICUS NEC NON EPISTOLARIS SILESIAE

EDIDERUNT

CAROLUS MAŁCZYŃSKI et ANNA SKOWRONSKA

TOMUS II

ANNOS 1205 — 1220 COMPREHENDENS

VRATISLAVIAE
INSTITUTUM OSSOLIANSKUM
ACADEMIAE SCIENTIARUM POLONAE

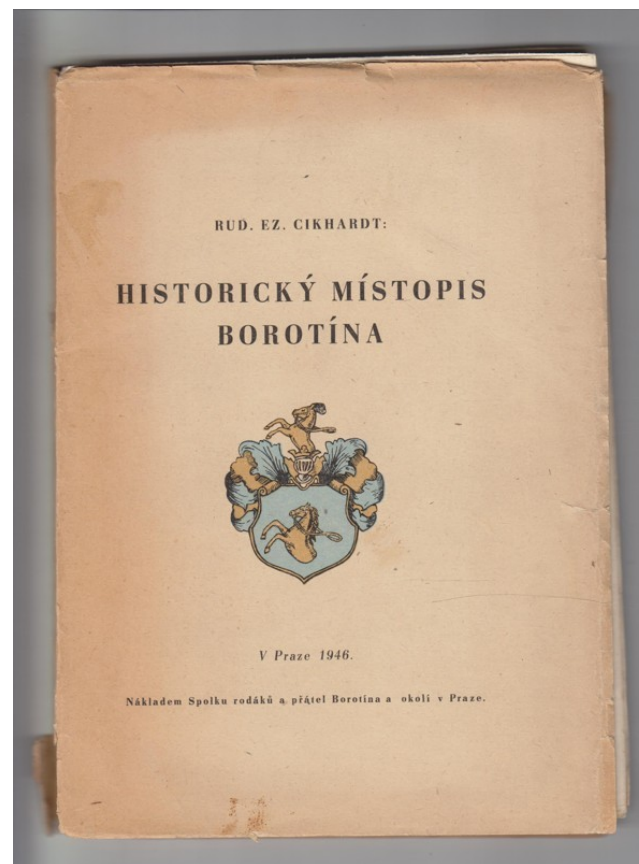
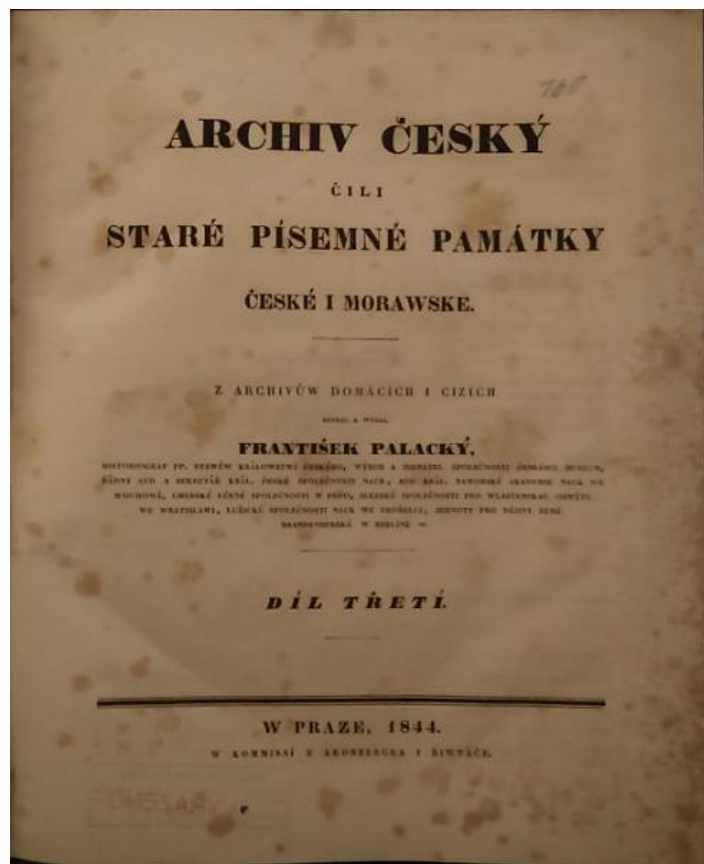
Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.)

Tomus VII
Fontes Archivii
terrae Moraviae
Brunae

Edidit
Pavel Král

Acadēmiam
Historiarum

HISTORICKÝ
MÍSTOPIS ZEMĚ
MORAVSKO-
SLEZSKÉ

EDUARD HROBČEK

ARABICA